

Linnea Mäkipää
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sairaanhoitaja YAMK
Johtamisen ja yhteiskunnallisesti
vaikuttavan palvelutuotannon kehittäminen
Opinnäytetyö 2021

**”TIETO LISÄÄ YMMÄRRYSTÄ”
TRAUMAKOULUTUKSEN HYÖTY INKLUSIIVI-
SESSA VARHAISKASVATUKSESSA PAKO-
LAISPERHEIDEN KANSSA TOIMIESSA**

TIIVISTELMÄ

Linnea Mäkipää

”Tieto lisää ymmärrystä” – traumakoulutuksen hyöty inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa pakolaisperheiden kanssa toimiessa

80 sivua ja 6 liitettä

Syksy 2021

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysalan YAMK-tutkinto

Sairaanhoitaja (YAMK)

Johtamisen ja yhteiskunnallisesti vaikuttavan palvelutuotannon kehittäminen

Pakolaisuus on koko maailman yhteinen ongelma. Maailmassa on 79,5 miljoonaa kodistaan sotien, luonnonilmiöiden tai erilaisten konfliktien vuoksi pakenemaan joutunutta ihmistä. Puolet koko maailman pakolaisista on lapsia. Suomeen otettujen pakolaisten määrä on kasvanut viime vuosina ja tämän takia Suomessa elää nykyään suuri määrä pakolaisuudesta traumatisoituneita lapsia ja nuoria.

Tässä opinnäytetyössä oli tarkoituksena selvittää Psykotraumatologian keskuksen Kidutettujen Lasten ja Nuorten toiminnan järjestämän traumapohjaisen koulutuksen hyötyä sekä käytettävyyttä inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyön tavoitteena oli kerätä kokemusperäistä tietoa yhteistyökumppanille siitä, miten koulutusta on hyödynnetty inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa. Tietoa kerättiin koulutuksiin vuosina 2019–2020 osallistuneilta henkilöiltä verkkokyselyn avulla, osallistujien koulutusten jälkeen työryhmälle antamasta palautteesta sekä koulutuksen järjestäjien teemahaastatteluilla.

Opinnäytetyön päätuloksista ilmenee, että koulutukselle asetetut tavoitteet ja koulutuksen saaneiden kokema hyöty kohtaavat. Koulutus on osallistujien mukaan edesauttanut ammatillista kasvua, lisännyt tietoa ja tietoisuutta traumaista ja niiden vaikutuksista, antanut valmiuksia yhteistyöhön pakolaisperheiden kanssa sekä avannut osallistujien maailmankuvaa pakolaisuuden erityisyyteen liittyen. Koulutuksella on ollut vaikutuksia eri toimijoihin niin yksilö- kuin yhteisötasolla. Varhaiskasvatuksen ammattilaiset kokivat, että koulutuksen saamisen jälkeen pakolaisperheiden kanssa toimiminen on ollut helpompaa ja myös esimerkiksi palveluohjaus on ollut sujuvampaa. Lisäksi tiedon jakaminen työyhteisöissä on tuottanut positiivisia tuloksia. Opinnäytetyön tuloksissa nousi esiin myös varhaiskasvatuksen ammattilaisten erittäin suuri rooli pakolaisperheiden kanssa työskentelyssä. Tämän tuloksen perusteella on tärkeää nostaa esiin varhaiskasvatuksen ammattilaisten jaksamisesta huolehtimisen tärkeys sekä riittävät resurssit työn toteuttamiseen. Koulutuksiin osallistuneilla oli toiveita jatkokoulutuksesta, koulutuksien pituuksista sekä toteuttamisen tavoista. Kriittisen palautteen sekä kehitysehdotusten määrä jäi kuitenkin vastauksissa hyvin pieneksi. Opinnäytetyön tulokset kertovat aiheen ja työryhmän järjestämän koulutuksen olevan erittäin tärkeitä. Tuloksia voidaan hyödyntää Psykotraumatologian keskuksen Lasten ja Nuorten toiminnan työryhmän koulutusten kehittämisessä.

Asiasanat: koulutus, pakolaisuus, traumatisoituminen, triangulaatio, varhaiskasvatus

ABSTRACT

Linnea Mäkipää

“Knowledge Increases Understanding” - Benefit of trauma education in inclusive early childhood education in acting with refugee families

80 pages and 6 appendices

Autumn 2021

Diaconia University of Applied Sciences

Development of leadership and socially effective service provision

Master’s Degree in Health Care

The refugee problem is shared by the whole world. The world has 79.5 million people fleeing from their homes due to wars, natural phenomena, or various conflicts. Half of the refugees in the entire world are children. The number of refugees admitted to Finland has increased in recent years. Therefore, in Finland today there are a large number of children and young people who are traumatised by being refugees. The purpose of this thesis was to determine the benefits of the trauma-based education organised by the Children and Youth Activity for Torture Survivors in the Centre for Psychotraumatology, as well as its usability in inclusive early childhood education. The aim of this thesis was to collect experiential information for children and youth activity on how education has been utilized in inclusive early childhood education. Information was collected from people involved in the training in 2019 and 2020 through a Webropol survey, feedback given to the working group after the conducted training sessions, and through themed interviews with training organizers.

It is clear from the main results of the thesis that the objectives set for the education and the benefits experienced by those who participated the education were met. According to the participants, the training has contributed to professional growth, increased knowledge and awareness of traumas and their effects, provided capacity for co-operation with refugee families and widened the participants’ worldview in relation to the specificity of refugees. Education has had implications for different actors at both individual and community levels. Early childhood education professionals felt that after receiving education dealing with refugee families has become easier and, for example service guidance has also been smoother. In addition, the sharing of information in working communities has yielded positive results. The results of the thesis also highlighted the very central role of early childhood education professionals working with refugee families. Based on this result it is important to emphasise the coping of early childhood education professionals as well as adequate resources to carry out the work. Those involved in the trainings had aspirations for further education, lengths of trainings as well as ways of implementation. However, the number of critical feedback and development proposals remained very low in the responses. The results of the thesis indicate that the subject and the training organised by the team are very important. The results can be used in the development of training of the Children and Youth Activity for Torture Survivors in the Centre for Psychotraumatology.

Keywords: education, early childhood education, refugee, traumatisation, triangulation

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 PAKOLAISUUS.....	5
2.1 Pakolaisuuden määritelmä	5
2.2 Kiintiöpakolainen.....	6
2.3 Kotouttaminen	6
2.4 Kotouttamisen tukeminen varhaiskasvatuksessa	8
2.5 Traumatisoituminen	9
2.6 Pakolaisuuden myötä traumatisoituneet lapset	10
2.7 Traumaperäinen stressihäiriö	11
3 INKLUUSIO JA INKLUSIIVINEN VARHAISKASVATUS	13
3.1 Inklusiivinen varhaiskasvatus	13
3.2 Traumainformoitu työote	15
3.3 Yhteistyökumppanin järjestämä koulutus inklusiiviseen varhaiskasvatukseen	17
4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	19
5 TOTEUTUS.....	20
5.1 Aineiston keruu kyselytutkimuksella.....	21
5.2 Kyselystä saadun aineiston analyysi.....	23
5.3 Aineiston keruu aiempien koulutusten palautteista	25
5.4 Koulutuksen jälkeisten palautteiden analyysi.....	26
5.5 Aineiston keruu koulutuksen järjestäjien teemahaastatteluilla.....	28
5.6 Teemahaastattelun aineiston analyysi.....	29
6 TULOKSET	31
6.1 Kouluttajien näkemykset koulutuksen tavoitteesta ja hyödystä	31
6.1.1 Koulutukset ja niiden järjestelyt.....	31
6.1.2 Koulutuksen tavoite.....	32
6.1.3 Koulutuksen tavoitellut vaikutukset varhaiskasvatuksen ammattilaisiin ja työyhteisöön	33
6.1.4 Koulutuksen tavoitellut vaikutukset pakolaislapsiin ja -perheisiin	35
6.1.5 Koulutuksen yhteiskunnalliset vaikutukset	37
6.1.6 Kouluttajien kiteytys koulutuksista	40

6.1.7 Varhaiskasvatuksen työntekijöiden jaksamisen tärkeys.....	43
6.2 Osallistujien näkemykset koulutuksesta, sen hyödystä ja kehittämisestä.....	45
6.2.1 Palautteiden tulokset.....	45
6.2.2 Kyselytutkimuksen tulokset	49
6.2.3 Kyselyn ja palautteiden tulosten vertailu	52
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	54
8 POHDINTA.....	57
LÄHTEET	65
LIITE 1 Kyselylomakkeen saatekirje	72
LIITE 2 Kyselylomake	73
LIITE 3 Teemahaastattelun runko.....	74
LIITE 4 Tiedote haastatteluun osallistuvalla.....	75
LIITE 5 Suostumus haastatteluun osallistuvalla.....	76
LIITE 6 Kyselyn, palautteiden sekä haastatteluiden teemoittelu	77

1 JOHDANTO

Pakolaisuus on koko maailman yhteinen ongelma. Maailmassa on 79,5 miljoonaa kodistaan pakenemaan joutunutta ihmistä. Suomeen pakolaiset tulevat joko kiintiöjärjestelmän kautta tai turvapaikanhakijoina. Ensimmäiset pakolaiset saapuivat Suomeen Chilestä vuonna 1973. (Pakolaisuus Suomessa, i.a.) Suomen hallitus nosti Suomen vuosittaisen YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n (United Nations High Commissioner for Refugees) esityksen perusteella valittavien kiintiöpakolaisten määrän 750 henkilöstä 850 henkilöön vuodesta 2019 lähtien. Tämän päätöksen mukaisesti Suomeen saapui myös vuonna 2020 yhteensä 850 kiintiöpakolaista, jotka valittiin YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n esityksestä. (Sisäministeriö, 2019.) Puolet maailman pakolaisista on lapsia (Hagman, 2017, s. 6; Gadeberg ym., 2017). Koska Suomeen otettavien kiintiöpakolaisten määrää on lisätty ja turvapaikanhakijamäärät ovat kasvaneet, asuu Suomessa nykyään suuri määrä sodassa eri tavoin traumatisoituneita lapsia ja nuoria. He eivät enää ole pieni marginaalijoukko, vaan kyse on tuhansista eri puolilla Suomea asuvista lapsista ja nuorista, jotka ovat osa suomalaista yhteiskuntaa. (Hagman, 2017, s. 6.)

Tämä opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Diakonissalaitoksen Psykotraumatologian keskuksen Kidutettujen Lasten ja Nuorten työryhmän kanssa. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää Psykotraumatologian keskuksen Kidutettujen Lasten ja Nuorten toiminnan järjestämisen traumapohjaisen koulutuksen hyötyä, käyttöä sekä käytettävyyttä inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa. Tavoitteena oli saada käyttökelpoista tietoa koulutuksen hyödyistä ja käytöstä Psykotraumatologian keskuksen Kidutettujen Lasten ja Nuorten työryhmälle. Saadun tiedon pohjalta työryhmän on mahdollista kehittää antamaansa koulutusta vastaamaan paremmin inklusiivisen varhaiskasvatuksen tarpeisiin.

Opinnäytetyö toteutettiin kyselytutkimuksena inklusiivisen varhaiskasvatuksen ammattilaisille, jotka ovat osallistuneet Kidutettujen Lasten ja Nuorten työryhmän järjestämään koulutukseen pakolaislasten traumaista sekä pakolaislasten ja -perheiden kohtaamisesta inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa. Lisäksi tutustuttiin koulutuksista saatuihin palautteisiin sekä haastateltiin koulutuksen järjestäjiä.

2 PAKOLAISUUS

Nykyaikana pakolaisuus kytkeytyy enenevissä määrin ja paljon monimutkaisemmin politiikkaan, talouteen, kulttuuriin, uskontoon, ilmastoon sekä näihin liittyviin kysymyksiin. Pakolaisuuden yläkäsitteenä voidaan pitää pakkomuuttoa, joka pitää sisällään sekä maan sisäisen että kansainvälisen pakkomuuton. Pakkomuutto siis aiheuttaa pakolaisuutta. Ihmiset pakenevat sotia, luonnonilmiöitä sekä uskontoon ja politiikkaan liittyviä konflikteja. (Gothóni & Siirto, 2016.) Tällä hetkellä merkittävimpiä pakolaisuuden luoja ovat epävakaus ja konfliktit (Parhiala & Raulo, 2016).

2.1 Pakolaisuuden määritelmä

Pakolaiseksi kutsutaan henkilöä, jolle on myönnetty turvapaikka jostakin valtiosta. Pakolaisstatuksen voi saada Suomessa myös sellainen henkilö, joka otetaan Suomeen YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n esityksen perusteella pakolaiskiintiössä. Turvapaikanhakijan status muuttuu siis pakolaiseksi, jos hän saa turvapaikan. (Sisäministeriö i.a.) Suomessa pakolaisuutta määrittää ulkomaalaislaki (L301/2004). Sen 106. pykälän mukaan pakolaisaseman voi saada Suomessa turvapaikan saanut ulkomaalainen henkilö, pakolaiskiintiössä Suomeen otettu ja pakolaisuuden perusteella oleskeluluvan saanut tai perhesiteen perusteella oleskeluluvan saanut ulkomaalaisen henkilön pakolaiseksi katsottava perheenjäsen. (L 301/2004.) Genevessä tehdyssä yleissopimuksessa (1951), joka koskee pakolaisten oikeusasemaa, on kirjattu kansainvälinen määritelmä pakolaiselle. Sen mukaan pakolainen on ihminen ”*jolla on perusteltua aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskuntaluokkaan kuulumisen tai poliittisen mielipiteen takia*” ja joka tästä syystä ”*oleskelee kotimaansa ulkopuolella ja on kykenemätön tai sellaisen pelon johdosta haluton turvautumaan sanotun maan suojaan.*” (Pakolaisten oikeusasemaa koskeva Yleissopimus 77/1968.)

2.2 Kiintiöpakolainen

Kiintiöpakolainen on henkilö, joka saa YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n suosituksesta oleskeluluvan valtion talousarviossa vahvistetussa pakolaiskiintiössä (Maahanmuuttovirasto). Suomi on tehnyt kansalaisuus- ja aluelinjauksen ja sen pohjalta UNHCR esittää Suomen profiiliin sopivia kiintiöpakolaisia ja usein Suomen viranomaiset vielä haastattelevat heidät paikan päällä siellä missä he juuri silloin oleskelevat. Suomessa 2000-luvulla noin puolet kiintiöön valituista henkilöistä on ollut lapsia ja useimmat kiintiöpakolaiset ovatkin perhekuntia. (Hagman, 2017, s. 5, 9, 11.)

Kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa sekä EU:n turvapaikkajärjestelmän säädöksissä säädetään erityisoikeuksista niille turvapaikanhakijoille, jotka ovat erityisen haavoittuvassa asemassa. Turvapaikanhakijoista näitä ryhmiä ovat esimerkiksi kidutuksen uhrin sekä yksin maahan tulleet alaikäiset. EU:n lainsäädännössä on määritelty haavoittuvaisiksi ihmisryhmiksi muun muassa erilaisista vammoista kärsivät sekä ikänsä puolesta haavoittuvat ihmiset. Lisäksi henkilölle kärsimystä tuottaneet kokemukset, kuten raiskaukset, kidutus tai muu vakava väkivalta tai erityiset olosuhteet, kuten raskaus, ihmiskaupan uhriksi joutuminen, alaikäisyys ja yksin maahan tulo sekä erilaiset vakavat sairaudet määritellään haavoittuvuutta tuottaviksi. Haavoittuvuutta on kuitenkin monenlaista ja jokainen turvapaikanhakija kärsii haavoittuvuudesta joutuessaan lähtemään omasta kodistaan ja kotimaastaan. (Tarvainen, 2016.)

2.3 Kotouttaminen

Kotouttamisella tarkoitetaan niitä toimenpiteitä, joilla pakolaisten elämää tuetaan uudessa kotimaassa. Laki kotoutumisen edistämisestä määrittää kotoutumisen yhteiskunnan sekä maahanmuuttajan vuorovaikutteiseksi kehitykseksi. Tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle tarpeellisia tietoja ja taitoja, joita hän tarvitsee työelämässä sekä yhteiskunnassa. Samalla tulee tukea maahanmuuttajan mahdollisuuksia oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen. Kun lakia kotoutumisen edistämisestä sovelletaan alle 18-vuotiaaseen, tulee erityistä huomiota kiinnittää lapsen etuun sekä hänen kehitykseensä. (L 1386/2010.) Lastensuojelulain

(417/2007) 4§ säädetään siitä, mitä tulee ottaa huomioon lapsen etua arvioitaessa ja tätä tulee käyttää päätöksenteon tukena myös pakolaislasten kohdalla (L 417/2007).

Kotouttamisen päämääränä on luoda pakolaiselle valmiuksia itsenäiseen sekä tasavertaiseen kansalaisuuteen. Maahan saapuvalla henkilöllä on oma vastuunsa kotoutumisestaan, mutta on tärkeää muistaa myös vastaanottavan maan, ihmisten ja yhteisön vastuu kotouttamisessa. Kotouttamista tulee toteuttaa yhteistyössä maahan saapuneen pakolaisen kanssa. Kaksisuuntaisella kotoutumisella tarkoitetaan sitä, että sekä vastaanottavalla yhteiskunnalla sekä yhteiskuntaan tulijalla on omat velvollisuutensa ja vastuunsa. Tärkeää kotoutumisen kannalta on myös se, että vastaanottavan yhteiskunnan yleisten rakenteiden, politiikan sekä asenteiden tulee olla kotoutumista ja asettumista tukevia. Jokaiselle, myös pakolaisille, on hyvin tärkeää saada olla ylpeä omasta taustastaan ja kokea se rikkautena elämässään. (Gothóni & Siirto, 2016.) On tärkeää kuunnella ja kunnioittaa pakolaislasten ja -perheiden toiveita, tapoja, kulttuuria sekä historiallista taustaa hyvin kulttuurisensitiivisesti. Pakolaislasten ja -perheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten tulee turvata heidän oikeutensa tulla kuulluksi sekä tukea heitä osallistumaan itseään koskevaan päätöksentekoon. (Milovancevics, 2016, 671.)

Kotoutuminen tapahtuu pääosin erilaisissa verkostoissa. Eri ikäisille pakolaisille nämä verkostot ovat esimerkiksi päiväkotia, kouluja, erilaisia koulutuksia sekä työpaikkoja. (Gothóni & Siirto, 2016.) Lasten ja nuorten kotouttamista voidaan tukea esimerkiksi tarjoamalla tukea koulussa ja varhaiskasvatuksessa. Myös terveyspalveluiden turvaaminen, harrastuksien ja muun mielekkään tekemisen tukeminen, perheen tilanteen tukeminen, esimerkiksi palveluohjauksella, sekä osallisuuden ja sosiaalisten suhteiden vahvistaminen on erittäin olennaista kotoutumisen tukemisessa. Kielitaidon kehittymisestä on hyvin tärkeää huolehtia lasten ja nuorten kohdalla. Tällä tavoin voidaan vahvistaa sitä, että koulutus sekä työmahdollisuudet olisivat kaikkien ulottuvilla. Lasten kotoutumisen tärkeä osa on myös vanhempien kotoutus sekä vanhemmuuden tukeminen. (Työ- ja elinkeinoministeriö, i.a.)

2.4 Kotouttamisen tukeminen varhaiskasvatuksessa

Kaikkien, mutta varsinkin Suomeen muuttaneiden lasten mielenterveyden edistäminen on yksi varhaiskasvatuksen tärkeistä tehtävistä. Siihen liittyy muun muassa lapsen oikeus omaan kieleen sekä kulttuuriin, turvalliseen ympäristöön ja turvallisiin aikuisiin. Varhaiskasvatuksessa lapsille tehdään, yhteistyössä vanhempien kanssa, varhaiskasvatussuunnitelma. Tämän suunnitelman lähtökohdaksi tulee olla lapsen tarpeet sekä lapsen etu. (Varhaiskasvatus, 2020.) Varhaiskasvatuksessa henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittavaa ilmapiiriä sekä toimia mallina myönteiselle vuorovaikutukselle. Pakolaislasten kohdalla varhaiskasvatuksessa tulee huomioida erityispiirteenä lapsen oman äidinkielen ja kulttuuri-identiteetin sekä suomen tai ruotsin kielen taidon kehittymisen tukeminen. Kun lapsi kokee myönteistä kehitystä kieli- ja kulttuuri-identiteetissään, kokee hän oman ja perheensä kulttuurisen taustan hyväksytyksi. (Kivijärvi, 2020.)

Varhaiskasvatuksen arjessa on tärkeää tukea monipuolisesti ja luontevasti lapsen kehitystä kielitaidon, itsetunnon, sosiaalisten suhteiden sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien suhteen. Varhaiskasvatuksessa työskentelevien ammattilaisten tulee myös havainnoida ja tunnistaa pakolaislasten käytöksessä mahdollisia muutoksia ja viedä tätä tietoa sekä mahdollista huolta lapsesta eteenpäin tarpeellisiin verkostoihin. Tärkeää on, että lapsi ja perhe saadaan mahdollisimman nopeasti tarvitsemansa tuen piiriin. Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa on oleellista. (Varhaiskasvatus, 2020.) Varhaiskasvatus ja sen työntekijät voivat usein olla pakolaisperheen vanhemmille ensimmäisiä kontakteja Suomessa. Tällöin henkilökunta usein toimii esimerkkinä näille lapsille ja perheille. Pakolaisperheen näkökulmasta varhaiskasvatus tuottaa parhaimmillaan lapselle turvallisen kasvupaikan sekä huolenpitoa. Usein pakolaisperheiden taustat ja näiden uusien tilanteiden nostattamien tunteiden käsittely vaatii aikaa ja tilaa sekä pakolaisperheissä, -lapsissa että ammattilaisissa. (Castaneda ym., 2018, s. 192–193.)

2.5 Traumatisoituminen

Trauma sanana tarkoittaa vaurioitumista ja sitä on alun perin käytetty lääketieteessä sairauden ja ulkoisten tapahtumien, kuten esimerkiksi tapaturman erottamiseksi toisistaan. Ihmiselle voi syntyä psyykinen trauma, jos hän joutuu traumaattiseen tilanteeseen. Traumaattisessa tilanteessa hän esimerkiksi kokee, näkee tai joutuu tekemisiin kuoleman, vakavan loukkaantumisen, tai niiden uhan kanssa tai tilanteeseen, jossa oma tai muiden fyysinen koskemattomuus vaarantuu. Kokemus laukaisee psykofysiologisen hälytysreaktion. (Poijula, 2016, s. 36–37.)

Trauma vaikuttaa sekä mieleen että kehoon. Trauman kokonaisvaltaista vaikutusta on nykyään alettu ymmärtää paremmin. Ihmiset voivat kokea joko äkillisiä, kroonisia tai viivästyneitä traumaattisen stressin oireita tai reaktioita. Suurin osa traumalle altistuneista kokee kuitenkin jonkinasteisia reaktioita. Traumatisoivan tapahtuman aiheuttamia reaktioita tavallisimmin ovat esimerkiksi ahdistavat, tunkeutuvat mielikuvat tai ajatukset, painajaiset tapahtumasta ja näihin liittyvät pelko ja ahdistus. Ylivireisyys, joka ilmenee ylivilkkautena, keskittymisvaikeuksina, uni-vaikeuksina, vihana, huonotuulisuuksena tai ärsyntyvyytenä, liittyy usein myös trauman jälkiseurauksiin. Surullisuutta, ikävää, eristäytymistä ja vetäytymistä, taantumista kehityksessä tai erilaisia psykosomaattisia vaivoja saattaa myös esiintyä. (Poijula, 2016, s. 37–40, 61.)

Vakavan trauman kokemisen riski on eri ikäryhmistä suurin lapsille. Suurin osa yksittäisen trauman kokeneista lapsista toipuu, mutta noin kolmannekselle lapsista kehittyy traumaperäisiä psyykkisiä häiriöitä. Se miten lapsi kehityksensä puitteissa ymmärtää tapahtuman, vaikuttaa myös traumatisoitumiseen. Jos lapsi ei kehitystasoltaan ole ymmärtänyt olleensa esimerkiksi kuolemanvaarassa, ei se traumatisoi lasta samalla tavoin, kuin se, että lapsi ymmärtää tilanteen vakavuuden. (Poijula, 2016, s. 36, 42–43.)

2.6 Pakolaisuuden myötä traumatisoituneet lapset

Lapset, joita pakolaisuus on kohdannut, ovat kokeneet paljon traumatisoivia ja kuormittavia asioita ja tapahtumia elämässään. Tapahtumia on ollut sekä kotimaassa, pakomatkan aikana, että uudessa maassa kotoutumisen aikana. Näillä kaikilla tapahtumilla on vaikutusta lapsen psyykkiseen hyvinvointiin. Esimerkkejä lasten kokemista vaikeista tilanteista ovat sota, taistelutilanteet, kodin menetys, pakotilanteet, joutuminen eroon vanhemmistaan, vankeus, aliravitsemus, kidutus sekä seksuaalinen pahoinpitely. (Hagman ym., 2018, s. 12.) Kandemirin ym. (2018) tekemässä tutkimuksessa 355:a pakolaislapsista jopa 71,9 % oli todistanut jonkun tutun ihmisen väkivaltaista kuolemaa ja jopa 73 % oli nähnyt kuolleita tai vakavasti loukkaantuneita henkilöitä. Kriisialueiden lapset altistuvat jatkuvasti traumaattisille tapahtumille. Nämä traumaattiset tapahtumat voivat aiheuttaa mielenterveysongelmia ja voivat nostaa jopa kuolleisuutta tässä väestöryhmässä. (Gadeberg ym., 2017.)

Pakolaislapsista sekä -nuorista melkein 80 % kärsii koettujen traumojensa vuoksi mielenterveyden haasteista uuteen maahan saapuessaan. Nämä haasteet voivat ilmentyä esimerkiksi juuri unettomuutena, masentuneisuutena tai ahdistuksena. Jopa kolmanneksella on todettu olevan pitkäkestoisempaa traumaperäistä stressioireilua. (Hagman, 2017, s. 6.) Pakolaislasten ja -nuorten traumatisoitumista ja niistä johtuvia mielenterveysongelmia on siis olennaisesti enemmän verrattuna kantaväestöön (Kien ym., 2018). Vaikka tällä ryhmällä on usein paljon merkkejä ja oireita mielenterveyden häiriöistä ja traumatisoitumisesta, huomioidaan näitä oireita huonosti ja hoitoon pääsy on usein hyvin rajoitettua. Iso osa etenkin yksin tulleista alaikäisistä pakolaisista jää ilman psyykkisen tilan kartoitusta. (Mitra & Hodes, 2019.)

Hoitamattomista traumaista aiheutuneet mielenterveysongelmat, kuten post-traumaattinen stressi, voi lapsilla kroonistua, mikäli niihin ei saada oikeaa hoitoa. On myös tärkeää, että uusien traumojen syntymistä ehkäistään uudessa kotimaassa mahdollisimman tehokkaasti. Lasten traumatisoitumisen kroonistumista on mahdollista estää auttamalla heitä luomaan turvallisia sosiaalisia kontakteja, vähentämällä stressiä aiheuttavia asioita päivittäisessä elämässä, ehkäisemällä

uutta traumatisoitumista sekä tarjoamalla apua tämänhetkisiin mielenterveysongelmiin. (Jensen, 2019, s. 1679–1680.) Sosiaalinen tuki vastoinkäymisten ja menetysten jälkeen, tulee se sitten vertaisilta tai vanhemmilta, on tärkeää (Mitra & Hodes, 2019).

Lapsen kohdalla voidaan puhua myös sekundäärisestä traumatisoitumisesta. Kun vanhempi tai muu perheenjäsen kokee vakavan trauman, se vaikuttaa koko perheeseen ja tätä kautta myös lapsen kehitykseen ja kasvuun. (Helsingin Diakonissalaitos, i.a.) Vanhempien stressillä ja psyykkisellä oireilulla on yhteys lapsen psyykkisiin oireisiin. Tämän takia pakolaislasten mielenterveyden häiriöiden hoito, olisi hyvä järjestää sellaisissa instansseissa, joissa on mahdollista hoitaa koko perhettä. Tällä tavoin lapsen hoitoon voidaan ottaa myös vanhempi mukaan. (Erucar, 2018, s. 407.) Lapset tarkkailevat, seuraavat ja matkivat vanhempiensa käytöstä ja toimintaa tahtomattaankin. Lapsi saattaa myös yrittää kompensoida vanhemman toivotonta tilaa olemalla ylipirteä, hyvin yritteliäs, kiltti tai auttavainen. Tällä lapsi pyrkii saamaan vanhemmalta hyväksyntää tai hymyä. Usein onkin niin, että lapsen tarina vaikeista kokemuksista jää vanhemman tarinan varjoon. Onkin tärkeää kuulla myös lasta, esimerkiksi leikin kautta, jotta hänenkin äänensä saadaan kuuluviin. (Helsingin Diakonissalaitos, i.a.)

2.7 Traumaperäinen stressihäiriö

Traumaperäinen stressihäiriö eli PTSD (Post Traumatic Stress Disorder) on mielenterveydenhäiriö, jota esiintyy kaikenikäisillä ihmisillä. Ennen PTSD:n syntyä ihminen on kokenut jonkin poikkeuksellisen uhkaavan tai esimerkiksi katastrofaalisen tapahtuman, joka aiheuttaa voimakasta ahdistusta ja aiheuttaisi sitä todennäköisesti ihmiselle kuin ihmiselle. Usein oireet ilmentyvät puolen vuoden sisällä traumaattisesta tapahtumasta. Tällaisen tapahtuman kohdannut ihminen saattaa kokea jatkuvia muistikuvia tilanteesta, hetkittäisiä hyvin voimakkaita takauksia, painajaisunia tai ahdistuneisuutta, varsinkin sellaisissa oloissa, jotka muistuttavat siitä aiemmin koetusta tapahtumasta. (Traumaperäinen stressihäiriö: Käypä hoito-suositus, 2020.)

Sekä turvapaikanhakijoilla että pakolaisilla esiintyy usein runsaasti traumaattisia kokemuksia sodasta ja esimerkiksi vainoamisesta. On tutkittu, että Suomessa jopa 41–57 % ihmisistä, joilla on pakolaistausta, ovat nähneet väkivaltaisen kuoleman elämänsä aikana. (Castaneda ym., 2012, s. 151–152.) Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen raportissa Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointi (2019) todetaan, että yli 80 % turvapaikanhakijoista on kokenut tapahtumia, jotka ovat järkyttäneet heitä. Nämä tapahtumat ovat tapahtuneet joko kotimaassa tai pakolaismatkan aikana. Yleisimpiä näistä tapahtumista ovat väkivallan näkeminen tai itse väkivallan kohteeksi joutuminen. Lapsilla ja nuorilla, joilla on pakolaistausta, riski traumaperäiselle stressihäiriölle sekä muille mielenterveyden häiriöille on kohonnut (Reavell & Fazil, 2017, s. 74).

Traumatisoitunut lapsi, joka on esimerkiksi torjuva ja vihamielinen, haluaa tulla ymmärretyksi. Varhaiskasvatuksen ammattilaisen rooli on suuri, koska arkiset läheissuhteet ovat usein näille lapsille eheyttäviä. On tärkeää, että varhaiskasvatuksessa ammattilaiset opettelevat traumatisoituneen lapsen kanssa vuorovaikutusta, sillä tavoin kuin lapselle on ominaista olla vuorovaikutuksessa. Tällöin voidaan minimoida väärin tulkintojen syntymistä esimerkiksi lapsen ilkeydestä tai huonosta käytöksestä. On tärkeää, että näitä tilanteita ei pääsisi syntymään ja varsinkin, että näistä tilanteista ei lasta rangaistaisi. Rangaistukset väärintulkituista tilanteista voivat lisätä lapsen häpeää ja arvottomuuden tunnetta ja nämä tunteet taas voivat lisätä lapsen oireilua. (Välivaara, 2010.)

Arkiset tilanteet, joissa lapsi alkaa yllättäen oireilla, voivat olla varhaiskasvatuksen henkilöstölle hyvin hämmentäviä. Vaikka ammattilainen olisi pitänyt tilannetta täysin turvallisena, se ei välttämättä lapselle ole sitä. Traumatisoituneella lapsella koko kokemusmaailma voi olla täysin erilainen ja muille ihmisille erittäin vieras. Nämä tilanteet voivat johtaa myös siihen, että ammattilainen tuntee itsensä osamattomaksi tai voimattomaksi. Varhaiskasvatuksen henkilöstöltä tarvitaankin sitä, että he uteliaasti tutkivat lapsen kokemusmaailmaa, jaksavat henkisesti hyvin ja löytävät voimavaroja myös työyhteisöstään, jotta heidän olisi mahdollista jaksaa lapsen kanssa lapsen traumojen tai menetysten kohtaamista varhaiskasvatuksen arjessa. (Välivaara, 2010.)

3 INKLUUSIO JA INKLUSIIVINEN VARHAISKASVATUS

Inklusion käsite on peräisin yhdysvaltalaisen vammais- ja asiantuntijaliikkeen piiristä. Käsitettä on käytetty 1980-luvun lopulta ja sillä on kuvattu koulua, joka vastaanottaa kaikki oppilaat vammaisuudesta tai sen asteesta riippumatta. Inklusio (inclusive education) käsitteenä on noussut arvovaltaisempaan huomioon ensimmäistä kertaa Unescon järjestämässä kansainvälisessä konferenssissa Espanjan Salamancassa vuonna 1994. Tällöin konferenssissa hyväksyttiin koulutuspoliittinen ohjelma, johon sisällytettiin inklusio. Siinä inklusiolla siis tarkoitettiin kaikkien lasten oikeutta käydä koulua tavallisilla luokilla erityisluokkien sijaan. (Saloviita, 2006, s. 338–340.) Inklusion osa-alueiksi määritellään kaikille yhteiset palvelut, osallisuus, emotionaaliset asenteet ja suvaitsevaisuus, ammatilliset taidot ja tiedot sekä yhteinen opetussuunnitelma ja resurssit. Suomessa inklusiota ja sen toteutumista varhaiskasvatuksessa on tutkittu hyvin vähän. (Pihlaja, 2009, s. 146–153.)

3.1 Inklusiivinen varhaiskasvatus

Inklusiolla varhaiskasvatuksessa tarkoitetaan laadukasta kasvatusta kaikille tasapuolisesti inklusion ideologiaan pohjautuen (Viitala, 2019). Inklusiivisessa kasvatuksessa onkin ensisijaisesti kyse johonkin kuuluvuuden tunteesta ja hyväksynnästä (Soodak, 2003, s. 328). Kun toteutetaan inklusiivista, sosiaalisesti oikeudenmukaista kasvatusta, pyritään erilaisuudet ja moninaisuus näkemään kaikkien etuna. Ei siis tukeuduta näkemykseen keskimääräisestä tai erityisestä lapsesta. Kokonaisvaltaisuutta, lapsikeskeisyyttä sekä kokemuksellisuutta painotetaan inklusiivisessa opetussuunnitelmassa. Tärkeää on myös se, että opetellaan vastaamaan perheiden moninaisuuteen lasten sekä vanhempien näkemyksiä kuunnellen että ne huomioiden. (Green & Cherrington, 2010, s. 1–2.) Voidaan siis sanoa, että inklusiivisessa ajattelussa on kyse siitä, että kaikki saavat yhteisesti ja samanarvoisesti laadukasta varhaiskasvatusta, jossa lasten tarpeisiin vastataan monimuotoisesti (Pihlaja & Neitola, 2017, s. 80).

Lapset ovat luontevasti mukana yhteistoiminnassa varhaiskasvatuksessa. Lapselle motivoiva tekijä on mukaan pääseminen sekä mukana oleminen. (Viittala, 2006, s. 183–184.) Vuorovaikutus toisten lasten kanssa ja ryhmään kuuluminen on luonnollinen ja synnynnäinen tarve ihmisille ja se onkin yksi inklusion pila-reista (Syrjämäki ym. 2019). Inklusiossa lasten erot nähdään resursseina ja esimerkiksi yhteisiin tehtäviin osallistuminen mahdollistetaan monin eri tavoin. Inklusiossa myös otetaan huomioon ja kunnioitetaan lasten erilaisuuksia sekä tuetaan lasten oikeutta osallistua, esimerkiksi tukemalla sosiaalista oppimista sekä yhteistä tekemistä. (Florian & Black-Hawkins, 2011, s. 814.)

Inklusion yksi tärkeimmistä asioista on siis toimintaympäristön muuttaminen kaikille lapsille sopivaksi (Florian & Black-Hawkins, 2011, s. 814). Tällöin inklusion keskeinen määrittäjä ei ole siis ryhmän yksittäisen lapsen tuen tarve vaan kaikkien ryhmän jäsenten kokemus ja vuorovaikutuksessa rakentuva yhteys ja yhteenkuuluvuus (Viljamaa ym., 2018, s. 253).

Opetushallituksen (2018) mukaan Suomessa varhaiskasvatusta tulee kehittää inklusioperiaatteen mukaisesti. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että kaikkien lasten tulee voida osallistua varhaiskasvatukseen yhdessä ilman, että sitä rajoittavat esimerkiksi tuen tarpeet, vammaisuus tai kulttuurinen tausta. Näihin erityisen tuen tarpeisiin tuleekin vastata varhaiskasvatuksessa niin, että oppimista ja kehittymistä tuetaan lapsen tarpeiden mukaisesti. Yhdenvertaisuudella pyritään siihen lopputulokseen, että kaikilla lapsilla on mahdollisuuksia sekä tilaisuuksia oppia. Korkealaatuisen opetuksen ja kasvatuksen keskiössä tulee olla tasa-arvo sekä yhdenvertaisuus. Olisi tärkeää nähdä ryhmässä lasten moninaisuus rikkautena ja avartavana oppimisympäristönä. Kaikkea lapsiin kohdistuvaa syrjintää tulee vastustaa ja inklusion periaatteita noudattaa. (Eerola-Pennanen & Turja, 2017.) Suomessa varhaiskasvatus ja sen järjestäminen on kuntien vastuulla ja siitä säädetään myös varhaiskasvatuslaissa (L 540/2018).

Varhaiskasvatuksen ammattilaisilla on suuri rooli inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteutumisessa. Siksi on tärkeää, että ammattilaiset kyseenalaistavat aiemmin oppimiaan asioita sekä mahdollisia omia ajatuksiaan oppimiseen ja opettamiseen liittyen. Näin he voivat nähdä sen arvon, minkä moninaisista lapsista

koostuva ryhmä voi tarjota. Varhaiskasvatuksen ammattilaisten tulee tiedostaa roolinsa ja harkita erilaisia tapoja rakentaa lapsiryhmiin yhteisöllisyyttä ja tukea lasten sosiaalista kehittymistä. (Lee & Recchia, 2016.) Myös johtamisen rooli inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa on suuri ja vaatii hyvin laajaa osaamista. On todettu, että myönteiset vaikutukset inklusiivisesta varhaiskasvatuksesta ovat suoraan riippuvaisia siitä, kuinka laadukasta annettu varhaiskasvatus on. (Tuominen, 2019.)

Inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa, etenkin Suomeen muuttaneiden perheiden kohdalla, tulee ottaa huomioon lapsen oikeus omaan kieleen sekä kulttuuriin ja lapsen oikeus turvallisiin aikuisiin sekä turvalliseen ympäristöön. Lapselle täytyy varhaiskasvatuksessa laatia varhaiskasvatussuunnitelma, ja sen lähtökohdana tulee olla lapsen etu sekä tarpeet. On syytä kartoittaa huolellisesti lapsen alkutilanne ja vanhempien kanssa on järjestettävä systemaattisesti aloitus- sekä varhaiskasvatuskeskusteluja. Jos lapsen vanhempien kanssa ei ole yhteistä kieltä, työskentelyn ja keskusteluiden tulee tapahtua tulkin välityksellä. Lasta ei tule koskaan käyttää tulkkina ammattilaisen ja vanhemman välillä. (Varhaiskasvatus, 2020.)

Varhaiskasvatuksessa ja sen arjessa tuetaan lasta kielitaidon, itsetunnon, kieli- ja kulttuuri-identiteettien sekä sosiaalisten suhteiden kehittämisessä. Nämä asiat vaikuttavat myös koko perheen kototutumiseen suomalaiseen yhteiskuntaan. Ammattilaisten tulee auttaa pakolaistaustaisia lapsia vuorovaikutuksessa esimerkiksi ohjaamalla lapsia kielenkäyttöön ja asiakokonaisuuksien ymmärtämiseen sekä antaa vanhemmille tietoa lapsen kielelliseen kehitykseen liittyen. Esimerkiksi lapselle puhuminen ja lukeminen ovat hyviä keinoja ja nämä myös tukevat lapsen myöhempää koulun aloitusta. (Varhaiskasvatus, 2020.)

3.2 Traumainformoitu työote

Traumainformoitu työote on toimintamalli, jossa pyritään vahvistamaan asiakkaan, mutta myös auttajan hyvinvointia. Traumatietoinen työotteen päämääränä voidaan pitää sitä, että arki saadaan vakautettua vireystilan säätelyn oppimisella sekä voimaantumisella. Tärkeää siinä on myös se, että opitaan ymmärtämään ja

sietämään erilaisia traumaan liittyviä triggereitä. Traumainformoidussa työotteessa keskeisessä roolissa on se, että tiedostetaan yksilön tai koko yhteisön trauma. Onkin hyvin tärkeää, että tällaista traumatietoista työotetta käytetään myös varhaiskasvatuksen piirissä. (Hedman, 2020.) Traumainformoiduissa malleissa toistuvat tietynlaiset teemat. Niitä ovat traumatietous, kokemus turvallisuudesta, ihmislähtöisyys, sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisyys, sosiaalinen tasa-arvo sekä ammattilaisen itsetuntemus. Traumainformoidusta työotteesta on erilaisia kansainvälisiä malleja, Suomessa asiaa on tutkittu vielä hyvin vähän. (Sarvela & Auvinen, 2020, s. 16, 22.)

Traumainformoidulla työotteella sekä järjestelmällä pyritään siihen, että voitaisiin rakentaa inhimillisempiä sekä kustannustehokkaampia toimintatapoja ja kulttuureja. Tähän pyritään sillä, että havainnoidaan ja hoidetaan traumojen juurisyitä. Ymmärrys siitä, että kuinka voimme auttaa sekä itseämme, toisiamme että organisaatioitamme toipumaan traumaista auttaa meitä näiden toipumista edistävien yhteisöjen luomisessa. Onkin tärkeää, että pyritään luomaan sellaisia instituutioita, joissa tunnustetaan sekä tunnustetaan ihmisyyttä ja siihen liittyvät haavoittuvuudet ja mahdollinen kärsimys. Ihmiset ja organisaatiot ovat monimuotoisia ja eläviä, myös hyvin kompleksisia, systeemejä. Siksi näihin tulee etsiä ja luoda myös monimuotoisia ratkaisuja. (Sarvela & Auvinen, 2020, s.10–11.)

Kun organisaatiota kasvatetaan traumainformoiduksi, tulee käydä läpi neljä vaihetta. Ensimmäisessä vaiheessa tulee organisaatioiden avainhenkilöille hankkia tietoa traumaista, jotta organisaatiota voidaan suunnata kohti traumainformoitua järjestelmää. Toisessa vaiheessa, jota kutsutaan traumasensitiiviseksi vaiheeksi, on tärkeää, että koko henkilökunta on koulutettu ja turvallisuuden ilmapiiri on luotu. Toinen tärkeä asia tässä vaiheessa on se, että koko henkilöstö jakaa saman vision palveluistaan ja osaavat suunnata katseensa yhdessä sovittuihin näkökulmiin. Kolmannessa vaiheessa osataan jo luontevasti reagoida niihin haasteisiin, joita trauma voi tuoda mukanaan. Tämä onkin traumaan reagoiva vaihe. Viimeisenä vaiheena on turvallinen ja yhteistoiminnallinen traumainformoitu kokonaisuus. Tällöin systeemi on omaksunut nämä traumatietoiset käytännöt. (Sarvela & Auvinen, 2020, s. 18–19.)

3.3 Yhteistyökumppanin järjestämä koulutus inklusiiviseen varhaiskasvatukseen

Opinnäytetyöni yhteistyökumppanina toimii Psykotraumatologian keskuksen Kidutettujen Lasten ja Nuorten työryhmä. Ensisijaisia asiakkaita tälle työryhmälle ovat kiintiöpakolaisina Suomeen tulleet alle 24-vuotiaat lapset ja nuoret perheineen, joilla on taustallaan kidutusta tai jotka ovat vaikeasti traumatisoituneita. Moniammatillinen työryhmä tarjoaa potilailleen hoidon tarpeen arviointeja, kuntoutusta, perhe- ja verkostotyötä sekä palveluohjausta. Psykotraumatologian keskuksen Kidutettujen Lasten ja Nuorten työryhmä tarjoaa koulutusta ja konsultaatiota turvapaikanhakijakiintiössä tulleiden lasten ja perheiden kanssa yhteistyötä tekeville ammattilaisille. Koulutusten ja konsultaatioiden tarkoituksena on jakaa tietoa kidutettujen ja vaikeasti traumatisoituneiden lasten ja nuorten oireiden tunnistamiseen, niiden hoitamiseen, perheen kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä verkostotyöhön. Kidutettujen Lasten ja Nuorten työryhmä myös kehittää erilaisia malleja kiintiöpakolaislasten sekä -nuorten ja heidän perheidensä hoitoon. (Diakonissalaitos, i.a.)

Tässä opinnäytetyössä tutkitut koulutukset on järjestetty vuosina 2019–2020. Koulutuksen sai näinä vuosina noin 100 varhaiskasvatuksen ammattilaista. Nämä koulutukset on suunnattu inklusiivisen varhaiskasvatuksen henkilökunnalle eri puolilla Suomea. Koulutuksia kohdennetaan niihin kuntiin, joihin kiintiössä tulevia pakolaisia on vuosina 2019–2020 sijoitettu. Koulutukset ovat pääosin yhden päivän koulutuksia, mutta myös lyhyempiä muutaman tunnin mittaisia koulutuksia on järjestetty. Koulutuksissa on ollut erilaisia toteutustapoja. Osassa koulutuksissa aamupäivä on ollut luentoja erilaisista aiheista liittyen traumoihin, traumatisoitumiseen ja sen lieveilmiöihin ja iltapäivällä on pidetty työpajoja. Työpajoissa on ollut tarkoituksena päästä tarkemmin tutustumaan esimerkiksi erilaisiin case-tilanteisiin ja tätä kautta refleктоimaan opittua. Osa koulutuksista on ollut kokonaan luentoihin perustuvia. Koronaviruksen aiheuttamien muutosten vuoksi osa vuoden 2020 koulutuksista on järjestetty etäkoulutuksina.

Työryhmän projektipäällikkö Marjo Nesteen (henkilökohtainen tiedonanto 27.11.2020) mukaan työryhmän järjestämä koulutus inklusiivisessa

varhaiskasvatuksessa pohjautuu paljon siihen, miten ammattilaiset oppisivat tunnistamaan traumatisoitumisen oireita lapsella ja kuinka he voisivat tukea, hyvin todennäköisesti traumatisoituneen, vanhemman luottamusta yhteiskuntaan ja varhaiskasvatukseen. Koulutuksessa käydään läpi myös sitä, kuinka tärkeää pakolaislasten vanhemmille on kertoa, miksi lapsen tulee käydä varhaiskasvatuksessa, mitä päiväkodissa tehdään ja mikä sen tarkoitus on lapsen kehittymiselle.

Koulutusdiat rakentuvat siten, että alussa kerrotaan Psykotraumatologian keskuksen sekä Kidutettujen Lasten ja Nuorten toiminnan työryhmän toiminnasta, siitä kuinka potilaat heille ohjautuvat sekä työryhmän tuottamista materiaaleista, joita ammattilaisten on mahdollista työssään hyödyntää. Näiden perustietojen jälkeen koulutuksessa käydään läpi sodan ja pakolaisuuden traumatisoivia vaikutuksia lapsen kehitykseen, kerrotaan traumaperäisestä stressihäiriöstä sekä sekundäärisestä traumatisoitumisesta. Koulutuksessa vielä tarkennetaan aihetta koskemaan varhaiskasvatusta ja sitä, kuinka vanhempien ja lasten kanssa tulisi yhteistyössä toimia ja miten mahdollisia haasteita sekä oireilua voisi tunnistaa.

Koulutuksen loppupuolella kerrotaan vielä siitä millä tavoin pakolaisperheiden kanssa toimivia ammattilaisia tulisi työryhmän sisällä tukea sekä millaisia ammatillisia haasteita näiden perheiden ja lasten kanssa toimiminen voi aiheuttaa. Koulutuksessa nostetaan esiin myös ammattilaisten sijaistraumatisoituminen ja siihen liittyviä itsehoitokeinoja. Ammattilaisen on tärkeää olla tietoinen omista keinoistaan, jotta hänen on mahdollista irrottautua työstään vapaa-ajalla.

4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää Psykotraumatologian keskuksen Kidutettujen Lasten ja Nuorten työryhmän tuottamien koulutusten hyötyä, käyttöä ja käytettävyyttä inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa. Tavoitteena on kerätä kokemusperäistä tietoa siitä, miten koulutusta on hyödynnetty inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa. Toisena tavoitteena on kerätä tietoa myös siitä, mikä on koulutuksen tavoite ja hyöty yksilölle, perheelle, ammattilaiselle sekä yhteiskunnalle kouluttajan näkökulmasta. Tämän opinnäytetyön avulla työryhmän on helpompi lähteä kehittämään koulutustaan vielä paremmin ammattilaisten tarpeita kohtavaksi.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

1. Mikä on koulutuksen tavoite koulutuksen järjestäjien näkökulmasta?
2. Mikä on ollut Psykotraumatologian keskuksen Kidutettujen Lasten ja Nuorten työryhmän järjestämien koulutuksien hyöty palautteiden perusteella heti koulutuksen jälkeen?
3. Mikä on ollut Psykotraumatologian keskuksen Kidutettujen Lasten ja Nuorten työryhmän järjestämien koulutuksien hyöty inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa, kun koulutuksista on kulunut 1–2 vuotta?
4. Miten koulutuksen saaneet kehittäisivät koulutusta?

5 TOTEUTUS

Opinnäytetyön toteuttamissuunnitelmana oli tehdä kyselytutkimus niille inklusiivisen varhaiskasvatuksen ammattilaisille, jotka olivat käyneet Psykotraumatologian keskuksen Kidutettujen Lasten ja Nuorten työryhmän koulutuksen vuosien 2019 ja 2020 aikana. Opinnäytetyöhön suunniteltiin myös mahdollisia haastatteluita työryhmän jäsenille, jos aineistoa olisi tarvetta rikastuttaa. Tässä opinnäytetyössä tekijällä ei ole aiempaa yhteyttä Psykotraumatologian keskuksen eikä Kidutettujen Lasten ja Nuorten työryhmään. Opinnäytetyön tekijä ei siis ole esteellinen. Yhteistyökumppanin eettinen lautakunta luki opinnäytetyösuunnitelman ja arvioi sen eettisyyden ja luotettavuuden sekä myönsi tutkimusluvan. Opinnäytetyöstä tehtiin myös sopimus työn tekijän sekä yhteistyökumppanin edustajan välille.

Suunnitelmavaiheessa aloitettiin perehtyminen aiheeseen liittyvään teoria- ja tutkimustietoon sekä kyselylomakkeen laatimiseen. Kun teoreettinen viitekehys alkoi hahmottua ja kyselylomake oli laadittu, haettiin tutkimukselle tutkimuslupaa yhteistyöorganisaatiosta. Tutkimusluvan saamisen jälkeen aloitettiin aineistonkeruu lähettämällä kyselylomakkeet koulutuksiin osallistuneille. Kyselyyn oli mahdollista vastata vuoden 2021 helmikuun alusta maaliskuun puoliväliin. Kysely toteutettiin verkkokyselynä ja sen linkki lähetettiin vastaajille yhteistyöorganisaation yhteyshenkilön kautta anonyymiteetin varmistamiseksi.

Kyselylomake lähetettiin kaikille koulutuksen vuosina 2019–2020 käyneille varhaiskasvatuksen ammattilaiselle, joita oli yhteensä sata. Kyselyyn kuitenkin vastasi vain yhdeksän vastaajaa. Yhteistyökumppanin puolelta ei ollut mahdollisuutta lähettää muistutusviestiä kyselyyn vastaamisesta. Kyselylomakkeiden vastausajan päätyttyä, vastaajien vähäisyyden vuoksi ja aineiston rikastuttamiseksi hankittiin yhteistyökumppanilta vuosien 2019–2020 aikana kerättyjä palautteita koulutuksista. Nämä palautteet oli annettu heti koulutusten jälkeen. Palautteista saatiin siis heti koulutuksen jälkeen annettuja arvioita ja kyselyvastauksista taas pidemmän aikavälin jälkeisiä ajatuksia. Opinnäytetyössä päädyttiin tekemään myös teemahaastattelut osalle koulutuksen järjestäjistä aineiston

rikastuttamiseksi. Haastatteluihin haettiin täydentävä tutkimuslupa yhteistyöorganisaatiolta. Haastattelut toteutettiin maalis-huhtikuun aikana 2021 ja ne toteutettiin etänä koronatilanteen vuoksi Teams-sovelluksen kautta. Näissä haastatteluisissa tarkoituksena oli selvittää, mikä on koulutuksen tavoite sekä hyöty koulutajan näkökulmasta. Tällä tavoin pystyttiin tutkimaan, ovatko kyselyyn sekä palautteisiin vastanneet saaneet koulutuksesta sitä, mitä koulutuksen järjestäjä on heille halunnut tarjota.

Aineiston analyysi toteutettiin vuoden 2021 kevään ja kesän aikana. Kaikille kerätyille aineistoille tehtiin oma analyysi, joiden pohjalta alettiin kirjoittamaan tuloksia loppukesän ja alkusyksyn 2021 aikana. Aineistojen analyysistä on kirjoitettu tarkemmin myöhempiin lukuihin. Raportti kirjoitettiin loppuun ja viimeisteltiin syksyn 2021 aikana ja julkaistiin marraskuussa 2021. Tiivistelmä opinnäytetyöstä julkaistaan myös Psykotraumatologian Kidutettujen Lasten ja Nuorten työryhmän hankeraportissa loppuvuoden 2021 aikana.

5.1 Aineiston keruu kyselytutkimuksella

Kyselytutkimus on sellainen kyselyn, haastattelun ja havainnoinnin muoto, jossa aineisto kerätään standardoidusti ja jossa kohdehenkilöt muodostavat tutkimuksen otoksen tai näytteen tietyistä valitusta perusjoukosta (Hirsjärvi, 2009, s. 193–197). Kyselytutkimuksen avulla voidaan ja pyritäänkin mittaamaan moniulotteisia asioita ja kerätään tietoja esimerkiksi tosiasioista, arvoista, asenteista, käyttäytymisestä ja toiminnasta, tiedoista, uskomuksista, käsityksistä ja mielipiteistä (Hirsjärvi, 2013, s. 197; Vehkalahti, 2014, s. 12).

Kyselytutkimuksessa keskiössä on kyselylomake. Lomakkeen tulee toimia omiltaan, ilman haastattelijaa ja siksi se on tärkeää suunnitella huolellisesti. Voisikin sanoa, että koko tutkimus riippuu mitä suurimmassa määrin juuri kyselylomakkeesta. (Vehkalahti, 2014, s. 11, 20.) Kyselylomakkeen laatimisessa tulee ottaa muutamia asioita huomioon, jotta se olisi mahdollisimman vastaajaystävällinen. Selvyys on hyvin tärkeää ja epämääräisyyttä tulisi välttää. Pätevien tulosten saamiseksi on laadittava kysymyksiä, jotka merkitsevät samaa kaikille vastaajille. Vastaajan oman tulkinnan mahdollisuutta voidaan välttää myös asettamalla

mahdollisimman spesifejä kysymyksiä, sekä sellaisia kysymyksiä, joissa kysytään vain yhtä asiaa kerralla. (Hirsjärvi, 2009, s. 202–203; Taherdoost, 2016, s. 38.)

Kyselylomakkeen luominen aloitettiin tutustumalla erilaisiin jo toteutettuihin kyselyihin sekä aihepiiriin liittyvään kirjallisuuteen. Kyselyn avulla haluttiin selvittää, mitä koulutuksen saaneet ajattelivat koulutuksesta saadusta hyödystä nyt, kun koulutuksesta oli jo kulunut aikaa. Haluttiin selvittää myös, miten koulutuksen saaneet kehittäisivät koulutusta. Tavoitteena oli luoda yksinkertainen kysely, johon vastaamiseen ei kulu paljon aikaa. Ajankäytön ei haluttu tulevan esteeksi vastaamiselle. Kysely luotiin verkkoon Webropol-ohjelmalla.

Kyselyssä pyydettiin esitietoina vastaajan työkokemus vuosina sekä se vuosi, jolloin hän oli koulutukseen osallistunut. Työkokemuksesta oltiin kiinnostuneita siksi, että haluttiin tarkastella, oliko koulutuksesta saadulla hyödyllä ja työkokemuksella yhteyttä keskenään. Kyselylomakkeeseen luotiin väittämiä, jotka vastaajan tuli arvioida täysin eri mieltä – täysin samaa mieltä-asteikolla. Väittämiin päädyttiin, jotta vastaajilta saataisiin heidän mielipiteensä koulutukseen liittyvistä asioista, mutta myös siksi, että väittämiin on nopeaa vastata ja tällä tavoin saatiin samassa ajassa kysytyä mielipiteitä useisiin teemoihin liittyen. Vastaajilta haluttiin saada selville myös heidän näkökulmansa siitä, ovatko he päässeet käyttämään ja hyödyntämään oppimiaan asioitaan työssään sekä se, miten he kehittäisivät koulutusta ja koulutusmateriaaleja. Tämän vuoksi kyselylomakkeen loppuun tuli kaksi avointa kysymystä. Kyselylomake löytyy tämän opinnäytetyön liitteistä (Liite 2).

Kyselylomaketta ja kysymyksiä luodessa pyrittiin pitämään väitteet ja kysymykset hyvin selkeinä. Tavoitteena oli, että kaikki ymmärtävät kysymykset samalla tavoin ja niihin ei liity epämääräisyyttä. Tämä pyrittiin varmistamaan kysymysten ja väitteiden sanamuodoilla sekä sillä, että väittämät pysyivät lyhyinä. Jokaisessa kysymyksessä tai väittämässä kysyttiin vain yhtä asiaa kerrallaan ja pyrittiin välttämään kaikkea epämääräisyyttä kysymyksenasetteluissa. Kun kyselylomake oli valmis, testattiin sitä kymmenellä testivastaajalla. Testivastaajien avulla saatiin tärkeää tietoa kyselyyn vastaamisen kestosta. Lomaketta muokattiin vielä

testivastaajien palautteen perusteella ja muokattu lomake lähetettiin vielä uudelleen testivastaajille arvioitavaksi. Ennen kyselyn lähettämistä vastaajille kirjoitettiin saatekirje, jossa kerrottiin opinnäytetyöstä sekä kyselystä (Liite 1). Saatekirjeessä painotettiin sitä, että kaikki vastaukset tulevat olemaan anonyymejä ja opinnäytetyön tekijä ei tiedä kenelle kyselylomake on lähetetty. Kysely lähetettiin yhteistyökumppanini toimesta vuoden 2021 helmikuussa. Yhteistyökumppanini edustaja lähetti saatekirjeen vastauslinkkeineen sähköpostitse. Yhteistyökumppanini edustaja lähetti kyselyt, jotta vastaajien täysi anonymiteetti säilyisi. Kyselyn vastaajamäärä pysyi koko vastausajan pienenä. Yhteistyökumppanin resursseista johtuen muistutusta vastaajille ei saatu lähetettyä. Kyselyn oli avannut useampi vastaaja ja sitä oli myös alkanut täyttää useampi vastaaja, mutta jostain syystä vastaaminen oli jäänyt kesken. Vastaajia oli siis yhteensä yhdeksän, vaikka kyselyn oli avannut 35 vastaajaa. Vastaajista 15 oli aloittanut vastaamisen, mutta ei vienyt kyselyyn vastaamista loppuun asti.

5.2 Kyselystä saadun aineiston analyysi

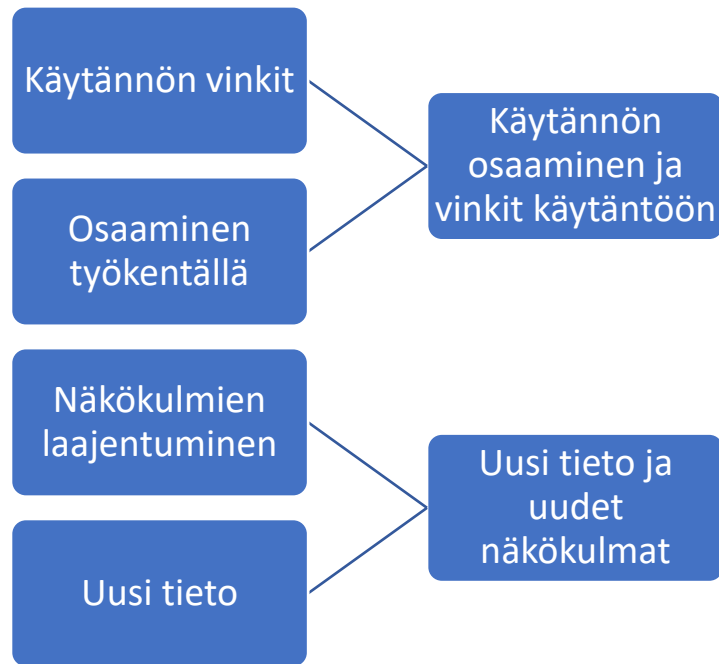
Kun kyselyn määräaika on umpeutunut, alkaa aineiston läpi käyminen. Aluksi tutkijan tulee tarkistaa lomakkeiden tiedot, arvioida vastausten laatua ja poistaa lomakkeet, jotka on täytetty esimerkiksi asiattomasti. Kun aineisto tarkistetaan, niin tarkastellaan samalla myös katoa eli puuttuvien tietojen määrää. Tässä yhteydessä arvioidaan myös tutkimuksen kadon laatu katoanalyysillä. Varsinainen aineiston käsittely alkaa, kun tutkija numeroi lomakkeet, joille tieto on kerätty ja syöttää tiedot lomakkeista havaintomatriisiin. Muuttujien arvot kyselylomakkeessa kannattaa määrittää ennalta, jotta saadaan mahdollisimman helposti käsiteltävää aineistoa. Tällöin käsittelyvaihe on helpoin ja nopein toteuttaa, kun kysymykset on jo strukturoitu ja vakioitu ennen vastausten keräämistä. (Vilkka, 2007, s. 106–107, 111.)

Webropolin kautta tehty kyselylomake ja siihen tulevat vastaukset raportoidaan ohjelman kautta valmiiksi jaoteltuina diagrammeihin sekä prosenttilukuihin. Tämä helpottaa aineiston analyysivaihetta. Vastausajan päätyttyä ladattiin saadut vastaukset tietokoneelle ja aloitettiin tutustumaan vastauksiin. Aineistoa oli vain vähäiseltä vastaajamäärältä, joten saatu aineisto sisäistettiin melko nopeasti.

Aineiston vähäisen määrän vuoksi aineistoa ei voitu analysoida ristiintaulukoinnilla, kuten alun perin oli suunniteltu. Tämän takia päädyttiin vertaamaan kyselystä saatuja tuloksia jo aiemmin saatuihin palautteisiin. Tällä tavoin pystyttiin vertaamaan sitä, miten koulutuksen käyneet ovat kokeneet koulutuksen hyödyn heti koulutuksen jälkeen ja nyt kun koulutuksesta on kulunut jo aikaa.

Kyselystä saatu laadullinen aineisto analysoitiin teemoittelulla. Koko opinnäytetyön laadullisen aineiston teemoittelu löytyy tämän työn lopusta (Liite 6). Analyysi alkaa siitä, että aineistoa kuvaillaan. Tämä luo perustaa analyysille. Kuvailemisessa pyritään siis saamaan vastauksia kysymyksiin kuka, missä, milloin, kuinka paljon ja kuinka usein. Tämän jälkeen siirrytään olennaiseen osaan analyysia eli aineiston luokitteluun. (Hirsjärvi & Hurme, 2015, s. 145–147.) Aineistolähtöinen luokittelu, tai teemoittelu, tarkoittaa siis sitä, että aineistosta nostetaan esiin tutkimuskysymykseen vastaavia olennaisia teemoja (Juhila, 2021). Lukemisen jälkeen voidaan alkaa etsiä pelkistettyjä ilmauksia ja merkitä niitä tekstiin sekä listata pelkistyskiä. Pelkistetyistä ilmauksista etsitään tämän jälkeen samankaltaisuuksia sekä erilaisuuksia ja niitä ruvetaan yhdistelemään sekä muodostamaan niistä alaluokkia. Alaluokkia taas aletaan yhdistämään yläluokiksi ja lopulta yläluokat yhdistellään pääluokiksi tai yhdeksi yhdistäväksi luokaksi, jotta saadaan muodostettua kokoava käsite. (Sarajärvi & Tuomi, 2017.) Tutkijan on tärkeää muistaa, että vaikka hän on teemoittanut esimerkiksi haastattelun etukäteen, niin esiin nousevat asiat voivat muodostaa myös muunlaisia teemoja (Saaranen-Kauppinen ym., 2012, s. 55–56). Teemat syntyvät siis tehdyn analyysin tuloksena ja ovat asioita, jotka toistuvat aineistossa (Juhila, 2021).

Saadut avoimet vastaukset pelkistettiin ja tämän jälkeen teemojen mukaisesti jaettiin aiheet samojen teemojen sisällä alaluokkiin sekä yläluokkiin. Koska aineistoa oli niin vähän, jätettiin pääluokkiin teemoittelun tässä analyysissa tekemättä. Yläluokiksi muodostuivat käytännön osaaminen ja vinkit käytäntöön sekä uusi tieto ja uudet näkökulmat. Näistä yläluokista muodostettiin kokoavaksi luokaksi tiedon saanti ja sen hyödyntäminen käytännön työssä. Kuviossa 1. on esitelty kyselyn avointen vastausten ala- sekä yläluokat.

Kuvio 1. Kyselyn avointen vastausten ala- ja yläluokat.

5.3 Aineiston keruu aiempien koulutusten palautteista

Aineistoa täydennettiin aiemmillä palautteilla vuosina 2019–2020 järjestetyistä koulutuksista. Palautteet hankittiin yhteistyökumppanilta ja ne ovat anonyymeja, joten opinnäytetyön tekijä ei tiedä kuka niihin on vastannut. Palautteita oli neljästä eri koulutuksesta. Kolme niistä oli järjestetty lähikoulutuksena ja yksi vuoden 2020 koulutuksista koronatilan vuoksi etäkoulutuksena. Palautteita oli yhteensä 73 vastaajalta. Kaikki palautteet koottiin yhteen. Palautteista saatu määrällinen aineisto siirrettiin tietokoneelle ja järjesteltiin ne samalla tavalla kuin kyselyn vastaukset jo olivat. Kun palautteista saatu määrällinen aineisto oli järjestetty taulukoihin, niistä yhdisteltiin samoja tai samaa tarkoittavia kysymyksiä. Tällä tavoin palautteiden yksittäisten kysymysten vastauksia oli mahdollista vertailla keskenään. Palautteista saatiin myös laadullista aineistoa avointen kysymysten vastausten muodossa. Avoimet vastaukset kirjoitettiin paperipalautteista tietokoneelle ennen analyysin aloittamista.

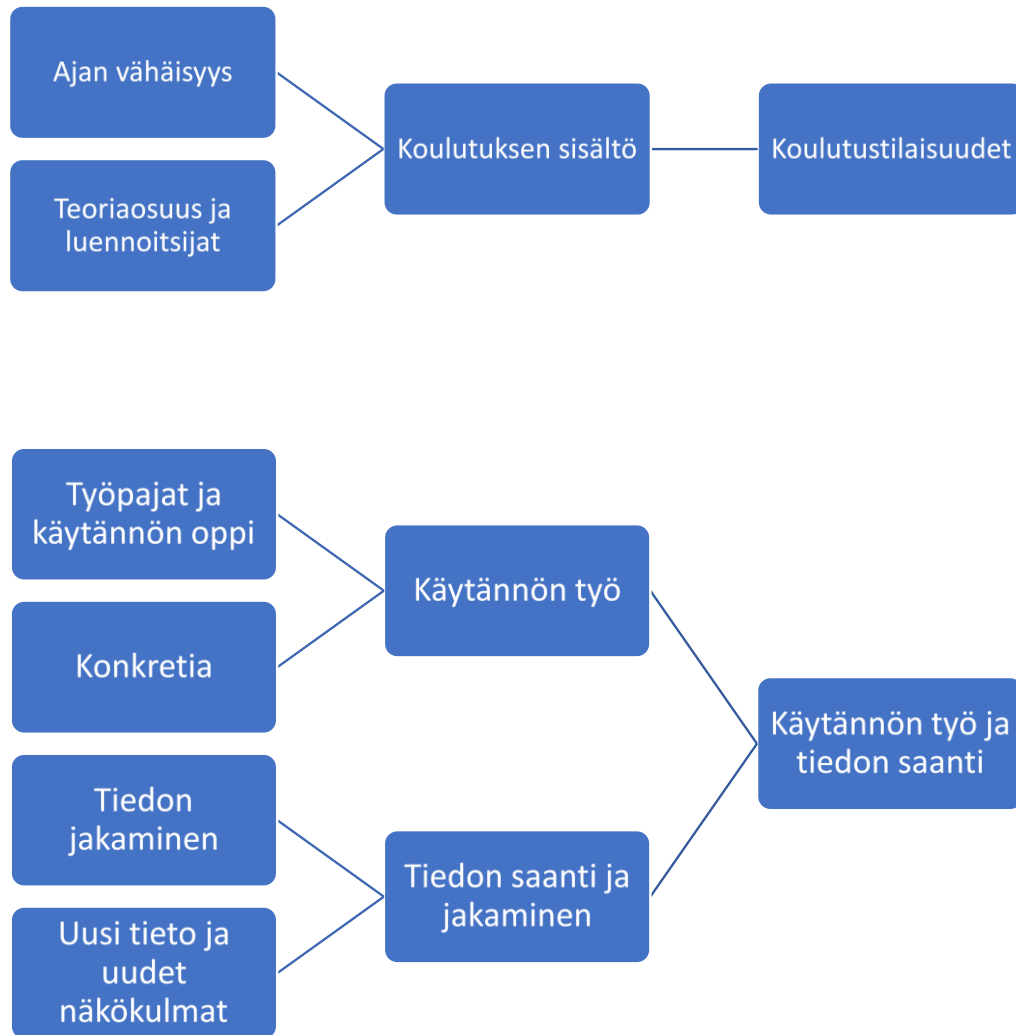
5.4 Koulutuksen jälkeisten palautteiden analyysi

Koulutuksen järjestäjät pyysivät palautetta jokaisen koulutuskerran jälkeen. Palautteista saatiin sekä määrällistä että laadullista aineistoa. Määrällisen aineiston analyysina vertailtiin eri koulutuksista saatuja vastauksia. Kaikki määrällinen aineiston käytiin läpi useampaan kertaan ja jokaisesta kysymyksestä luotiin erillinen taulukko Excel-ohjelmalla. Eri palautelomakkeiden kysymyksiä vertailtiin ja samoista tai samaa asiaa tarkoittavista kysymyksistä luotiin suurempia kokonaisuuksia. Tällä tavoin pystyttiin vertailemaan esimerkiksi vuoden 2019 ja vuoden 2020 osallistujien tyytyväisyyttä koulutusjärjestelyihin. Monen erilaisen aineiston sekä eri aikaan annettujen vastausten vuoksi oli mahdollisuus myös vertailla esimerkiksi sitä, kuinka hyödylliseksi koulutukseen osallistuja oli kokenut koulutuksen heti koulutustilaisuuden jälkeen, ja oliko vastaus muuttunut myöhemmässä vaiheessa vastaajilla, jotka vastasivat myös verkkokyselyyn.

Palautteiden laadullisen aineiston analyysi tehtiin teemoittelemalla. Palautteet kirjoitettiin tietokoneelle ja niistä etsittiin opinnäytetyön tutkimuskysymyksiä varten oleelliset kohdat. Nämä oleelliset kohdat yliviivattiin eri väreillä. Tämän jälkeen nämä merkityt kohdat kirjoitettiin tiivistetysti uudelleen eli ne pelkistettiin. Pelkistuksen jälkeen aloitettiin aineiston ryhmittely. Pelkistettyjä ilmauksia ryhmiteltiin sillä tavoin, että samaa asiaa tarkoittavat ilmaisut muodostavat yhdessä alaluokan. Alaluokat nimettiin sisällön mukaisesti ja niitä syntyi yhteensä kuusi kappaletta.

Alaluokkien muodostamisen jälkeen luokittelua jatkettiin. Ne yhdistettiin yläluokiksi niin, että aihepiiriin sopivat alaluokat muodostivat yhdessä yläluokan (Kuvio 2). Tällä tavoin käytiin koko palautteista saatu laadullinen aineisto läpi ja muodostettiin yhteensä kolme yläluokkaa. Yläluokissa kaksi niistä kertoo koulutuksen sisällöistä, palautteissa kysytyjen avointen kysymysten mukaisesti, ja ne ovat käytännön työ sekä tiedon saanti ja jakaminen. Viimeinen yläluokka muodostui kysymyksistä liittyen koulutustilaisuuksiin ja se on koulutuksen sisältö. Yläluokat yhdisteltiin vielä kahdeksi pääluokaksi, käytännön työ ja tiedon saanti sekä koulutustilaisuudet. Kuviossa 2 on esitelty palautteiden avointen vastausten analyysin tuloksina syntyneet ala- ja yläluokat sekä pääluokat. Tämän jälkeen

yhdistettiin vielä koko aineisto yhdeksi kokoavaksi luokaksi, jonka alle koko aineisto sijoittui. Kokoavaksi luokaksi aineistolähtöisesti muodostui tiedon saanti ja sen käyttäminen.

Kuvio 2. Palautteista saatujen avointen vastausten teemoittelun ala-, ylä- sekä pääluokat

5.5 Aineiston keruu koulutuksen järjestäjien teemahaastatteluilla

Aineistoa täydennettiin myös teemahaastatteluilla. Näissä haastateltiin kolmea työryhmässä työskentelevää henkilöä, jotka ovat kaikki olleet järjestämässä koulutuksia sekä kouluttamassa niissä. Haastattelussa tarkoituksena oli selvittää haastateltavien näkemyksiä koulutuksen tavoitteesta, hyödyistä ja käytettävyydestä inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa. Haastatteluun osallistuminen oli työntekijälle vapaaehtoista ja ennen haastattelun toteutusta pyydettiin työntekijöiltä suostumuslomake haastattelusta saatujen tietojen käyttöön opinnäyte-työssä.

Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina. Olennaista tässä haastattelumuodossa on se, että kysymysten sijaan on tarkoitus edetä ennalta määritettyjen keskeisten teemojen mukaisesti. Tällä saadaan tutkittavien ääni kuuluviin. Tällä tavoin otetaan huomioon se, että ihmisten tekemät tulkinnat ja ne merkitykset, joita he antavat asioille, ovat keskeisiä. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä. Puolistrukturoidun menetelmän siitä tekee se, että teemat kaikkiin haastatteluihin ovat samat, vaikka kysymykset ja niiden järjestys eivät olekaan ennalta täysin määriteltäviä. (Hirsjärvi & Hurme, 2015, s. 47.) Teemahaastattelussa onkin tärkeää, että haastattelija huolehtii haastateltavan pysyvän ennalta määritellyissä teemoissa (Vilkka, 2015). Teemahaastattelua voidaan pitää keskustelunomaisena tilanteena, vaikka siinä käydäänkin läpi haastattelijan ennalta määrittelemiä teemoja. Haastatteluissa teemoista puhumisen järjestys on vapaa ja aina ei edes käydä kaikkien haastateltavien kanssa läpi kaikkia teemoja yhtä laajasti. Haastattelijalla on hyvä olla pienet muistiinpanot käsiteltävistä teemoista, mutta pääpainon tulisi olla keskustelussa eikä muistiinpanojen selaamisessa. Pyritään siis siihen, että keskustelu haastattelijan ja haastateltavan välillä olisi mahdollisimman vapaata. (Saaranen-Kauppinen ym., 2012, s. 55–56.)

Teemahaastattelua suunnitellessa ja toteuttaessa haastattelijalla on tärkeää olla tietoa tutkittavasta aiheesta. Haastateltavien valinnassa on myös tärkeää tiedostaa, että haastateltavilla on annettavaa sekä aihepiirille että tutkimukselle. (Saaranen-Kauppinen ym., 2012, s. 55–56.) Teemahaastattelussa etuna onkin se,

että haastattelussa esitetyjä kysymyksiä voidaan syventää perustuen niihin vastauksiin, joita haastateltava antaa (Sarajärvi & Tuomi, 2018).

Haastattelut toteutettiin koronatilanteen vuoksi etäyhteydellä Teams-sovelluksella. Haastatteluissa oli käytössä myös videoyhteys haastattelijan ja haastateltavan välillä. Kolmen eri ammattiryhmää edustavan ammattilaisen kanssa sovitettiin haastatteluista. Jokainen haastateltava oli saanut ennen haastattelua tiedotteen haastatteluun osallistuvalla (Liite 4) sekä suostumuslomakkeen (Liite 5). Suostumuslomake palautettiin haastattelijalle haastateltavien allekirjoitettua sen.

Tarkoituksena oli selvittää koulutusten tavoite sekä hyöty koulutuksen järjestäjän näkökulmasta. Tämän teemahaastattelun runko löytyy opinnäytetyön lopusta (Liite 3). Haastattelut alkoivat sillä, että kerrottiin mistä on kyse ja miksi haastatteluaineistoa tarvitaan. Kaikilta haastateltavilta pyydettiin vielä erikseen lupa haastattelun tallentamiseen. Alussa kerrottiin teemahaastattelusta ja siitä, että tarkoitus on edetä keskustelunomaisesti valittujen teemojen sisällä. Haastattelun alussa kysyttiin haastateltavilta heidän ammattiaan sekä rooliaan työryhmässä. Koska työryhmä on pieni ja siinä työskentelee vain yksi tai kaksi saman ammattiryhmän jäsentä, ei tässä opinnäytetyössä tulla näitä esitietoja tuomaan esiin. Tällä tavoin varmistetaan haastateltavien anonymiteetti. Haastatteluihin varattiin tunti aikaa. Yksi haastattelu kesti noin 45 minuutista yhteen tuntiin ja tässä ajassa ehdittiin rauhassa käydä haastattelurunko läpi.

5.6 Teemahaastattelun aineiston analyysi

Tutkimusaineisto ei tarjoa vastauksia tutkimuskysymyksiin sellaisenaan, vaan sitä on käytävä läpi useaan kertaan (Saaranen-Kauppinen ym., 2012, s. 75). Haastattelun jälkeen, aineiston ollessa tallennettuna, aloitetaan aineiston läpikäynti. Ensin aineisto litteroidaan eli kirjoitetaan puhtaaksi. Litteroinnin tarkkuus riippuu tutkimustehtävästä. Aineiston purkamisen jälkeen aletaan aineistoa lukemaan ja tätä onkin hyvä tehdä useaan kertaan. Tällöin aineisto yleensä avautuu ja siitä alkaa syntyään mietteitä. Aineistoa ei voi analysoida, jos sitä ei ole lukeut. (Hirsjärvi & Hurme, 2015, s. 140–143.) Jokaisen haastattelun jälkeen haastattelut litteroitiin. Haastattelun aikaisia eleitä tai ilmeitä ei litteroitu, koska

tässä opinnäytetyössä keskitytään asiasisällön tarkastelemiseen. Kaikki sanallisesti käyty keskustelu kirjoitettiin auki. Litteroinnin jälkeen aineistoa oli noin 23 sivua Wordin fontilla Calibri ja fonttikoolla 11. Haastattelujen ajallinen yhteiskesto oli noin kolme tuntia. Kun kaikki haastattelut oli litteroitu, alettiin käymään aineistoa läpi. Aineiston suuren määrän vuoksi luettiin aineisto useaan otteeseen, jotta saatiin selvyyttä sen viesteistä.

Aineistoon tutustuminen jälkeen toimittiin samalla tavoin kuin kyselyn ja palautteiden kanssa. Analysointi aloitettiin yliviivaamalla tutkimuskysymysten kannalta olennaiset kohdat eri väreillä. Jokainen haastattelu koodattiin eri värillä. Tämän jälkeen redusointiin eli pelkistettiin nämä yliviivatut kohdat tekstistä. Esimerkkejä pelkistyksistä on taulukossa 1. Pelkistuksen jälkeen ruvettiin luokittelemaan haastatteluaineistoa. Alaluokkia koko aineistoista muodostui yhteensä 30. Näistä alaluokista yhdisteltiin yläluokkia, joita syntyi kaksitoista kappaletta. Nämä yläluokat yhdistettiin vielä yhdeksään pääluokkaan ja lopulta yhdeksi kokoavaksi luokaksi, joka oli pakolaisuuden haasteiden kohtaaminen varhaiskasvatuksessa sekä yhteiskunnassa.

Taulukko 1. Esimerkkejä aineiston pelkistyksestä ja teemoittelusta.

Lainaus haastattelulta	Pelkistys	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
”Semmonen niin kun traumatietoisuuden lisääminen, että opitaan tunnistamaan trauma.”	Traumatietoisuuden lisääminen sekä oppiminen tunnistamaan trauma	Traumatietoisuuden lisääntyminen	Traumatietoisuus	Trauma
”Jos työntekijä pystyy kohtamaan heidät ja on se ymmärrys sen pakolaisen tai pakolaisperheen kanssa traumaoneen päivineen...”	Työntekijän kohtaaminen traumatisoituneen lapsen tai perheen kanssa	Yhteistyö pakolaisperheen kanssa	Kohtaaminen ja yhteistyö	Dialogi
”Se on hyvä, että uskalletaan kysyä ja ihmetellä.”	Uskallus kysyä ja ihmetellä	Ymmärryksen lisääntyminen	Asenteet	Uusi tieto, uuden ymmärtäminen, uudet näkökulmat
”Ja ehkä yks semmonen tärkeä asia, että myöskin, että ne asiat ei muutu yhdessä yössä, että antaa tilaa ja aikaa...”	Tilan ja ajan antaminen	Aika	Tulevaisuuteen suuntaaminen	Trauma

6 TULOKSET

6.1 Kouluttajien näkemykset koulutuksen tavoitteesta ja hyödystä

Teemahaastatteluissa, joiden runko löytyy tämän opinnäytetyön lopusta (Liite 3), haluttiin selvittää koulutuksen järjestäjien ajatuksia koulutuksista, niiden tavoitteista, niiden vaikutuksista yhtäältä ammattilaisiin ja työyhteisöihin, toisaalta pakolaislapsiin ja -perheisiin sekä yhteiskunnallisia vaikutuksia. Lopuksi haastateltavia pyydettiin vielä summaamaan yhteen kiteytys koulutuksesta. Kysyttäessä onko haastateltavilla vielä lisättävää aiempaan keskusteluun, useampi halusi nostaa esiin tärkeinä pitämiään asioita. Haastattelujen aineistosta, teemoittelun tuloksena, kokoavaksi luokaksi nousi pakolaisuuden haasteiden kohtaaminen varhaiskasvatuksessa sekä yhteiskunnassa.

6.1.1 Koulutukset ja niiden järjestelyt

Osassa koulutuksia on käytetty työpajatyypistä työskentelyä sekä kokemusasiantuntijoita. Haastateltavat kertoivat, että kokemusasiantuntijat olivat olleet puhumassa koulutuskokonaisuuksissa, joissa on ollut asiantuntijoita myös muista alan toimijoista, esimerkiksi ELY-keskuksista. Kokemusasiantuntijat ovat siis tuoneet omakohtaista kokemustaan pakolaisuudesta koulutuksiin. Haastatteluissa sekä palautteissa käy ilmi se, että ihmiset kaipaavat paljon konkretiaa sekä esimerkkejä. Esimerkkejä pyritäänkin haastateltavien mukaan käyttämään runsaasti koulutuksissa.

Työpajatyöskentely koettiin haastateltavien mukaan hyvänä tapana työskennellä. Työpajat ovat rakentuneet jonkin hypoteettisen tilanteen pohjalle. Sitä on työpajassa pohdittu yhdessä koulutukseen osallistujien kanssa ja annettu aikaa sekä mahdollisuuksia ammattilaisten väliselle keskustelulle.

...konkretisoituu eri tavalla

...niissä on tarkoitus käsitellä sen oman työn näkökulmasta. Että ihminen joutuu itse prosessoimaan sieltä omasta ajatusmaailmastaan käsin.

Ja ehkä se sellaista ammatillista toimijuutta vahvistaa paremmin niin kuin se, että myös itse on pohtimassa oman työn kautta sitä asiaa.

Työpajojen kautta on saatu aikaiseksi vastavuoroisuutta vapaan keskustelun sekä ajatusten vaihdon avulla. Tärkeäksi haastateltavat nostivat nimenomaan sen, että on mahdollista peilata omia ajatuksiaan muiden kanssa ja saadaan erilaisten tilanteiden moniulotteisuus paremmin esiin. Asiat myös konkretisoituvat ja ryhmässä voidaan jakaa erilaisia toimintatapoja. Työpajoissa on tarkoitus käsitellä asioita oman työn näkökulmasta ja sen johdosta ihminen joutuu itse prosessoimaan asioita omasta ajatusmaailmastaan käsin. Haastatteluissa nousi esiin se, että työpajatyöskentely vahvistaa omaa ammatillista toimijuutta sekä antaa mahdollisuudet vertaistukeen ja omien kokemusten käsittelyyn.

6.1.2 Koulutuksen tavoite

Koulutuksen yhtenä tavoitteena kaikki haastateltavat pitivät traumatietoisuuden lisäämistä ja sitä, että varhaiskasvatuksessa ammattilaiset oppivat tunnistamaan trauman ja traumatisoituneen lapsen. Myös trauman oirekuvan tunnistamista ja traumaoireilun erottamista muusta oireilusta pidettiin tärkeänä tavoitteena. Yksi haasteltavista toi esiin myös sen, että on tärkeää huomioida jokaisen lapsen yksilöllisyys, koska traumaoireet voivat näyttäytyä hyvin erilaisina eri ihmisillä ja kaikilla trauma ei näy ollenkaan ulospäin.

Semmonen niin kuin traumatietoisuuden lisääminen, että opitaan tunnistamaan trauma.

Ja ylipäätään tämmösen ehkä vakavien traumojen oirekuvaa voidaan kuvailla ja tavallaan se auttaa sitten varhaiskasvatuksessa tunnistamaan niitä oireita ja tavallaan erottamaan sitten sen jostakin muusta...

Osa ottaa huomioon sen, että traumaoireet voi näyttäytyä hyvin monella eri tavalla tai sitten ne ei aina näy ulospäin juuri lainkaan. Et ne voi olla eri tavoilla eri lapsilla läsnä.

Osa haastateltavista nimesi yhdeksi tavoitteeksi myös sen, että varhaiskasvatuksen ammattilaisen on helpompi ymmärtää paremmin trauman tuomia vaikutuksia lapsen ja vanhemman näkökulmasta. Vanhempien kokemukset ja vointi voivat aiheuttaa haasteita myös lapselle. Vanhempien vointi voi vaikuttaa myös heidän olemiseensa vanhempina ja tämä kaikki saattaa siirtyä eteenpäin myös lapselle.

...vaikka he ei olis, nää lapset, itse lähteneet ja vaikka syntyneet Suomessa niin siinä perheessä saattaa elää se traumadynamiikka.

Ymmärretään niitä vaikutuksia sekä lapsen että sen vanhemmuuden ja vanhemmuuden kyvykkyyden ja taitojen ja sen perheen, koko perhesysteeminen näkökulmasta.

Haastatteluissa tuotiin esiin myös sitä, kuinka tärkeää on ymmärtää trauman siirtymisen dynamiikkaa. Vaikka lapset eivät olisi itse ikinä joutuneet pakenemaan, vaan ovat esimerkiksi Suomessa syntyneitä, on mahdollista, että perheessä kuitenkin elää hyvin vahvasti traumadynamiikka. Kun vanhemmat ovat kokeneet asioita, jotka ovat traumatisoineet, on mahdollista, että vanhemman trauma siirtyy lapselle. Vanhemman vointi vaikuttaa vanhemmuuteen sekä siihen millainen kontakti vanhemmalla on lapseensa.

6.1.3 Koulutuksen tavoitellut vaikutukset varhaiskasvatuksen ammattilaisiin ja työyhteisöön

Haastattelijat kokivat koulutuksen tavoitellun vaikutuksen varhaiskasvatuksen ammattilaisiin ja työyhteisöihin tärkeänä asiana. Koettiin, että koulutuksen avulla voidaan lisätä tietoisuutta pakolaisuudesta ja sen aiheuttamasta traumatisoitumisesta ja tällä tavoin tukea ammattilaisten työtä pakolaislasten ja -perheiden kanssa. Haastateltavat kuvasivat vaikutuksia esimerkiksi sillä, että koulutus herättää pohtimaan asioita ja pysäyttää näiden asioiden äärelle. Koettiin, että ymmärrys näitä ihmisiä kohtaan avautuu, kun tieto lisääntyy. Tämän takia pidettiin tärkeänä, että koulutuksissa käsitellään jonkin verran myös osallistujien omia näkökulmia aiheeseen liittyen. Haastatteluissa nousi esiin myös, että koulutuksen jälkeen ammattilaisilta saadussa palautteessa on kuvattu sitä, kuinka ajattelu ja ymmärrys ovat avautuneet ja jopa asenteet pakolaislapsia ja -perheitä kohtaan ovat muuttuneet suotuisimmiksi. Haastatteluista kävi ilmi myös se, että monella

ammattilaisella on jo hyvin paljon tietoa, mutta näillä koulutuksilla on mahdollista saada kohdennettua ja sovellettua tietoa erilaisia tilanteita varten.

Noh, ehkä se hyöty vois olla, että se herättää pohtimaan niitä asioita.

Se pysäyttää niiden asioiden äärelle.

Että ehkä niiden tarinoiden ja niiden kokemusten kautta mitä me voidaan välittää näissä koulutuksissa ni voi tavallaan avautua ehkä sitä ymmärrystä näitä ihmisiä kohtaan.

...monet on kuvannut sitä, että heillä ei oo ollu, tai että ei he oo osanneet ajatellakaan tolla tavalla.

Haastatteluissa nousi esiin myös se, että varhaiskasvatuksen työ on hyvin tärkeää monella osa-alueella lapsen elämässä ja siellä toimivat ammattilaiset ovat suuressa ja tärkeässä roolissa perheiden elämässä. Onkin siis tärkeää myös pitää huolta näiden työntekijöiden omasta jaksamisesta työssään. Myös tähän pyritään vaikuttamaan koulutuksilla.

...se tärkein anti siinä, että tota työntekijät pystyy ammatillisesti kohtaamaan ja näissä meidän koulutuksissa käsitellään jonkun verran myös sitä omaa näkökulmaa sekä työntekijän jaksamista.

...vaikea sillai asettua semmosen ihmisen elämään tai tilanteeseen, joka on täysin, niin täysin erilaisista lähtökohdista tulee.

Haastatteluissa kuvattiin sitä, että on vaikeaa asettua sellaisen ihmisen elämään tai tilanteeseen, joka tulee niin erilaisista lähtökohdista kuin mihin suomalaisessa yhteiskunnassa on totuttu ja siksi haastatteluissa haluttiin tuoda esiin, että mitä konkreettisempaa koulutus on, sitä paremmin ammattilaiset saavat siitä hyötyjä esimerkiksi pakolaisperheiden ammatilliseen kohtaamiseen.

6.1.4 Koulutuksen tavoitellut vaikutukset pakolaislapsiin ja -perheisiin

Tärkein tavoiteltu vaikutus koulutuksella koettiin olevan pakolaislapsiin ja -perheisiin kohdistuvassa kommunikaatiossa ja kohtaamisessa. Sitä, että lapsi nähdään sellaisena kuin hän on riippumatta lapsen taustasta, pidettiin tärkeänä asiana. Koulutuksella koettiin olevan suuresti vaikutuksia myös siihen, että tunnistetaan ne asiat joihin, lapsi tarvitsee apua ja osataan tarttua niihin oikealla tavalla, jotta lapsi saa tarvitsemansa avun. Koulutuksen toivottiin myös herättävän kiinnostuksen tarkastella yhteistyötä perheen kanssa. Toivottiin, että ammattilaisilla olisi koulutuksen jälkeen paremmat valmiudet tarkastella sitä saako perhe riittävästi informaatiota, tuleeko perhe ymmärretyksi, ymmärtääkö perhe varhaiskasvatuksen viestejä tai toteutuuko aito dialogi ja vastavuoroisuus yhteistyössä perheen kanssa. Jos huomataan, että vuoropuhelu ei jostain syystä ole toimivaa, voi koulutus antaa eväitä sen tarkasteluun, että mitkä asiat mahdollisesti ovat esteenä yhteistyölle. Toivottiin myös, että nämä koulutukset kannustaisivat ammattilaisia ottamaan selvää asioista ja luomaan mahdollisimman hyviä alustoja yhteistyölle perheen kanssa.

...lapsi nähdään sellasenaan ja tavallaan osataan myös ehkä sitten tarttua semmosiin asioihin missä hän mahdollisesti tarvitsee apua.

Tai jotenkin se vuoropuhelu, toteutuuko siinä aito vuoropuhelu, vastavuoroisuus ja mitkä voi olla sen esteitä.

...toivoisin ainakin, että sen koulutuksen myötä herätään tarkastelemaan sitä, että jos siinä on jotain estettä siinä vuoropuhelussa, että mitä sille voi tehdä.

Kun tietoisuus varhaiskasvatuksessa lisääntyy niin pakolaislapsille ja -perheille voi helpommin syntyä tunne siitä, että heitä ymmärretään ja ymmärryksen kautta myös tullaan paremmin kohdatuksi. Ymmärryksen lisääntymisen kautta ei myöskään henkilökunnan puolelta tule ärsyyntymistä tai ihmettelyä, vaan henkilökunnan on helpompi suhtautua näihin perheisiin. Myös tietoisuuden lisääminen siitä, että vaikka yhdessä ryhmässä olisi useampia pakolaislapsia niin heitä ei voi myöskään niputtaa kaikkia yhteen. Kaikki lapset eivät ole traumatisoituneita, mutta ne lapset, jotka ovat, usein myös oirehtivat ryhmissä. Lapsi, joka ei ole ikinä ollut päiväkodissa tai koulussa, voi kokea sen hyvin turvattomaksi. Se ei johdu

siitä, etteikö varhaiskasvatuksen tai koulun henkilökuntaa koettaisi turvallisiksi vaan useimmiten siitä, että lapsi ei ole aiemmin ollut erossa vanhemmistaan.

...henkilökunnalla on ymmärrys siitä, että jos lapsi käyttäytyy tietyllä tavalla niin, että mistä se voi johtua. Ehkä he pystyy suhtautumaan siihen paremmin kuin, jos he vain ärsyyntyy tai jotenkin ihmettelee.

Mut ihan kohtaamisessa myös, että on ymmärrys ja sillai, että pystyy laittaa sen tilanteen kontekstiin.

...kaikki pakolaiset ei oo traumatisoituneita ja kaikki ei kärsi PTSD:n oireista. Vaan osa heistä. Ja ne, jotka kärsii niin usein sitten oirehtii.

...monesti kouluryhmät ja eskariryhmät voidaan kokee hyvin turvatomina. Ja se ei tuu siitä, etteikö siellä olisi turvalliset aikuiset vaan se tulee siitä, että he ei oo koskaan aiemmin olleet eskarissa...

Haastatteluissa nousi esiin myös eloonjäämisvietin ymmärtämisen tärkeys. Eloonjäämisvietin ollessa aktivoituneena, saattavat lapsi tai vanhempi reagoida tilanteisiin arvaamattomalla tavalla sekä joskus tulkita tilanteita uhkaavammiksi kuin ne ovat. Varhaiskasvatuksessa olisi näissä tilanteissa tärkeää rauhoitella lasta tai vanhempaa ja pyrkiä vakauttamaan olemassa olevaan hetkeen. Tärkeää on myös ymmärtää se, että eloonjäämisviettä ei voi eikä edes tule yrittää purkaa, se on meihin kaikkiin sisäänrakennettuna oleva tärkeä vietti. Koulutuksissa pyritään tuomaan esiin myös sitä, että aika ja ajan antaminen näille lapsille ja perheille on hyvin tärkeää. Nämä lapset ja perheet ovat voineet vasta saapua Suomeen sotaoloista tai lapsi on voinut vasta aloittaa ensimmäisen kerran ikinä varhaiskasvatuksessa. Lapsi on siellä vieraiden aikuisten, vieraan kielen, vieraan kulttuurin ja vierainen tapojen keskellä. Tällöin tulisikin kyetä miettimään niitä asioita, jotka ovat lapsen kannalta olennaisia. Koulutuksen avulla voidaan myös korostaa sitä, että vaikka meille Suomessa esimerkiksi oppivelvollisuus on hyvin selkeä asia, niin näille Suomeen tulleille perheille se ei ole. Myös näitä kaikkia asioita tulisi pyrkiä ottamaan huomioon näiden lasten ja perheiden kohtaamisessa.

Ja ehkä yks semmonen tärkeä asia, että myöskin, että ne asiat ei muutu yhdessä yössä, että sellasta rauhaa siihen jotenkin, että antaa tilaa ja aikaa...

Kaikki on vierasta niin ehkä meidän ei ensimmäisenä kannata keskittyä niin kun, meidän pitäis ehkä kyetä sen lapsen kannalta miettiä sitä olennaista. Ja sitten ehkä vanhempien kanssa vähän pystyä purkamaan sitä eloonjäämis moodia...

...me ollaan niin isojen asioiden kanssa, että se ei riitä, että me sanotaan, että Suomessa jokaisen lapsen oikeus on käydä koulua tai tulee käydä koulua tai, että meillä on oppivelvollisuus.

Yksi haastateltavista nosti tärkeäksi asiaksi myös sen, että kiusoittelu tai nimittely voi pakolaislapsista tuntua erilaiselta tai paljon vahvemmalta kuin kantaväestön lapsista. Hyvin vähäininkin kiusoittelu voidaan tulkita paljon isommaksi kuin mikä sen tarkoitus on ollut.

...me saatetaan jopa vähätellä näitä kokemuksia ja silloin kun me puhutaan tämmösistä kompleksisoituneista traumoista niin nehan käyttäytyy hyvin kummallisoin tavoin, että mehän ei voida välttämättä tietää, että miten se lapsi itse kokee...

...joka on tarkoitettu itseasiassa kutsuksi leikkimään, mutta se voi olla, että se lapsi pelästyy sitä kosketusta ja usein he reagoikin hyvin voimakkaasti kosketukseen, jos heillä on esimerkiksi väkivaltaa koettuna siellä omassa kehossa.

...niin kuin semmoista traumatietoisuutta, että miten keho ja mieli yhdessä toimii, miten esimerkiksi traumat voidaan kokea kehossa.

Kompleksisoituneet traumat voivat käyttäytyä hyvin erilaisilla tavoilla ja joskus kummallisestikin. Esimerkiksi voimakkaat reaktiot kosketuksesta voivat olla näitä tapoja, joilla reagoida. Tämän takia on hyvin vaikea ymmärtää sitä, kuinka lapsi kokee aiemmin koetut asiat suhteessa siihen, mitä hän kokee esimerkiksi varhaiskasvatuksessa. Koulutuksissa tuodaan esille sitä, että kuinka esimerkiksi tällaisissa edellä mainituissa tilanteissa keho ja mieli toimivat yhteen ja miten esimerkiksi trauma voidaan kokea kehossa erilaisina kehollisina tuntemuksina.

6.1.5 Koulutuksen yhteiskunnalliset vaikutukset

Kaikki haastateltavat kokivat, että koulutuksella on myös yhteiskunnallisen tason vaikutuksia. Koettiin, että on paljon vaihtelua sen suhteen, kuinka paljon ja millaista tietoisuutta pakolaisuuden erityisyydestä ja traumatisoitumisesta sekä

osaamista näiden asioiden käsittelyyn eri instansseissa on. Haastatteluissa tuotiin esiin se, että tieto lisää ymmärrystä ja tiedon levittämällä saadaan vaikutettua esimerkiksi ihmisten asenteisiin. Asenteiden merkitys koettiin suureksi. Myös se, että omia asenteitaan voi työstää, niin kuin voi työstää esimerkiksi ammatillista osaamista, nostettiin esiin. Koulutuksella pyritään myös tarjoamaan erilaista näkökulmaa ja nostamaan esiin esimerkiksi sitä, miten trauma ja oppiminen tai trauma ja muistaminen kulkevat käsi kädessä. Koulutuksissa pyritäänkin vastavuoroisuuteen, jotta ymmärrys lisääntyy sekä kouluttajalla että koulutettavalla. Tällä tavoin myös kouluttajat saavat uusia näkökulmia heille tuttuun aiheeseen. Kuitenkin haastatteluissa nousi esiin myös ajatuksia siitä, että ehkä pitäisi vielä aktiivisemmin ja enemmän kouluttaa, jotta työkentillä tiedon määrä olisi mahdollisimman suuri.

No kyllä mä ajattelen, koska tieto lisää ymmärrystä aina.

Kyllä mä näen sellaista tavallaan jonkinlaista muutosta monessakin tahossa, en pelkästään varhaiskasvatuksessa.

...se on itseasiassa meidän hankkeessa myös yksi tavoite. Se on ihan niin kuin meidän, se on kuin sanoitettu, että tavallaan me toivotaan myös sellaista asenteellista muutosta pakolaisten kohtaamisessa.

...että sen ymmärryksen kautta asenteet vois muuttua erilaisiksi myöskin.

...ehkä semmoinen tunne, että pitäisi vielä enemmän ja aktiivisemmin, vielä enemmän kouluttaa.

Haastattelussa nostettiin esiin ajatus siitä, että muutokset lähtevät aina ruohonjuuritasolta. Siksi olisikin ehdottoman tärkeää tarkastella erilaisia vaatimuksia sekä toimintatapojen toimivuutta rohkeasti, myös inklusiivisen varhaiskasvatuksen kohdalla. Kun tieto ja muutos kulkevat alhaalta ylöspäin, on muutos yleensä vaikuttavin. Myös se, että uskalletaan kysyä ja ihmetellä asioita, saa hyvää aikaiseksi. Muutos lähtee siitä, että ihmetellään ja mietitään mitä voisi tehdä toisin tai mitä voisi parantaa. Myös muutoksessa koettiin tieto ja ymmärrys tärkeiksi asioiksi. Tiedon ja ymmärryksen avulla esimerkiksi nopeampi palveluohjaus onnistuu paremmin. Tällä tavoin saadaan katkaistua näitä ylisukupolvisia traumoja, jotka syntyvät, kun traumoja ei pureta tai työstetä oikealla tavalla. Tällä tavoin

myös päästään hoitamaan oireiden lisäksi sitä syytä oireiden taustalla. Tiedolla voidaan myös estää eri toimijoita, jotka työskentelevät pakolaislasten ja -perheiden kanssa, pahentamasta traumaa tai luomasta uutta traumaa. Tieto ja ymmärrys esimerkiksi traumaan liittyvistä triggeritilanteista auttaa siinä, että tilanteet hoidetaan lisäämällä turvallisuuden tunnetta eikä rangaista lasta traumakäyttäytymisestä.

Ja tavallaan sieltä alhaalta ylöspäinhän sen pitäis mennä sen tiedon tai tavallaan sen muutoksen, että jos tää ei oo toimiva niin mikä sitten voisi olla.

Ihmetellä voi aina ja sitä kautta asiat muuttuu, kun aletaan vähän ihmettelemään ja sit miettii, että voidaaks tehdä joitain toisin tai mikä tässä toimis parhaiten.

...koska tavallaan se, trauman työskenteleminen vaatii vähän toisenlaista niin kuin mekanismeita kuin joku toinen tapa työskennellä, jolloin tavallaan voidaan hoitaa oireita, muttei sitä taustalla olevaa traumaa.

...kun aktivoituu joku pelkotila, jonka myötä lähdetään puolustusreaktioon, vaikka hyökkäämään — jos siinä tilanteessa tunnistetaan, että tässä on traumatriggeri niin sit pystyt sen tavallaan hoitaa hyvin.

...hän tarvii siinä lisää turvallisuuden tunnetta eikä sitä, että häntä sitten rangaistaan.

Myös yhteiskunnan rakenteiden muutoksia toivottiin ja nostettiin esiin haastatte- luissa. Koettiin, että olisi tärkeää lisätä tietoisuutta koko yhteiskunnan raken- teissa, jotta pystytään esimerkiksi rakentamaan traumatietoisia kouluja ja työ- paikkoja. Näissä kouluissa ja työpaikoissa osattaisiin huomioida traumatisoitumi- seen liittyviä erityispiirteitä ja voitaisiin myös pyrkiä tarjoamaan korjaavia koke- muksia näille aiemmille kokemuksille. Usein yhteiskunnassamme pyritään mah- dollisimman nopeaan integraatioon. Halutaan päästä hyvään lopputulokseen pa- kolaislapsen sekä -perheen kohdalla, mutta aina ei nähdä sitä, miten hyvään lop- putulokseen päästään. Niin kuin aiemminkin tuloksissa mainittiin aika ja nopeus asioiden selvittämisessä. Kuitenkin ajan antaminen ja traumasensitiivisyys ovat tärkeitä ja myös tätä näkökulmaa koulutuksissa tuodaan esiin.

...pystytään sitten rakentamaan sitten sellaisia traumatietoisia kou- luja ja myöskin työpaikkoja ja eri paikkoja.

...myöskin pystytään korjaamaan niitä kokemuksia mitä on aiemmin ihmisillä eri tilanteista tullut.

Tavallaan, että halutaan hyvää, mutta ei ymmärretä sitä, miten siihen hyvään päästään. Ehkä vähän toisella tavalla, että ei niin hirveen jyrkästi ja niin kauheen nopeesti. Se on niin kuin se mikä mua hämmentää kerta toisensa jälkeen, että edelleen ajatellaan, että se nopeus on niin kuin se juttu.

...puuttuu tietynlainen sellainen traumasensitiivisyys, että ei se, että ei me voida ajatella, että meillä on hirvee kiire.

Yhteiskunnallisten vaikutusten kohdalla haastatteluissa todettiin myös, että kouluttajat ovat nähneet muutosta monessakin eri tahossa. Koettiin, että asennemuutokset ovat jo nähtävillä. Kuten jo mainittu niin tietoisuuden lisääminen ja asennemuutokset ovatkin yksi tärkeimmistä tavoitteissa koulutuksissa. Yhdessä haastattelussa todettiin, että näihin tavoitteisiin, ihan myös yhteiskunnallisella tasolla, pyritään tietoisuutta lisäämällä ja yhdessä ihmettelemällä.

6.1.6 Kouluttajien kiteytys koulutuksista

Haastatteluissa haluttiin selvittää myös, mitkä ovat haastateltavien mukaan koulutuksen tärkeimmät asiat. Tällaisiksi kiteytyksiksi löytyi haastateltavilta monenlaisia asioita. Yksi yhtenäinen tekijä haastateltavien mielestä oli kuitenkin tietoisuuden lisääminen ja tiedon välittäminen, niin kuin koulutuksen yhdeksi tärkeimmäksi tavoitteeksi mainittiin. Yksi haastateltavista summasi koulutuksen kiteytyksen siihen, että koska Suomi on lupautunut ottamaan kiintiössä tulevat pakolaiset vastaan ja sitoutunut valtion tasolla asiaan, niin voisi tämä koulutus toimia tiedonvälittäjänä pakolaisuuden erityisyydestä, pakolaisuuden aiheuttamasta traumatisoitumisesta ja siitä kuinka pakolaisia voi auttaa selviytymään myös Suomessa. Hän toi esiin myös sen, että pakolaiset ovat ihmisiä kokemuksineen siinä missä me kaikki muutkin eikä sitä tarvitse pelätä, että ihminen on traumatisoitu. Traumoista voi selvitä, asiat selviävät keskustelemalla, kysymällä ja kuuntelemalla.

...että miten niitä ihmisiä voi sitten auttaa, auttaa selviytymään myös täällä.

...ei tarvii niin kuin pelätä sitä, että ihminen on traumatisoitunut, että ne, he on niin kuin ihmisiä omine kokemuksineen siinä missä me muutkin.

Että asioista selviää, asiat selviää niin kun kysymällä ja puhumalla ja sillä, että pyritään niin kun hyvään vuorovaikutukseen.

Haastatteluissa tuotiin esiin yhtenä tärkeänä asiana myös sen, että ajattelua voitaisiin suunnata enemmän siihen, että kysyttäisiin pakolaisilta, mitä he ovat kokeneet eikä lähdettäisikään liikkeelle siitä, että mitä vikaa ihmisessä on. Suunnattaisiin ajatukset pois siis siitä, että etsittäisiin vikoja ja yritettäisiin ymmärtää näitä erilaisia kokemuksia. Tällä tavoin löydetään myös niitä ihmisen vahvuuksia ja sitä, miten niistä vahvuuksista saaduilla resursseilla voidaan tukea eteenpäin elämässä. Näin voidaan saada aikaiseksi traumaattista kasvua ja ymmärtää se, että traumat eivät ole pelkästään heikkous, vaan ne voivat antaa ihmiselle myös hyvää. Tilanteiden ja asioiden ei voi olettaa muuttuvan yhdessä yössä ja siksi onkin tärkeää mennä perusasioiden äärelle ja luoda tunne turvallisuudesta ja luottamuksesta.

No ehkä yks semmonen kiteytys, mitä meillä on ollut jossain koulutuksessa mukana on tavallaan se, että sen sijaan, että kysytään mitä vikaa sussa on niin kysytään, että mitä olet joutunut kokemaan tai mitä olet kokenut.

Sen sijaan, että etsitään niitä vikoja niin sitä ymmärrystä sille kokemukselle ja sitten sen sijaan, että mietitään, että tai, että etsitään myös niitä vahvuuksia, mistä kaikesta olet jo selvinnyt ja miten voidaan tukea niitä vahvuuksia eteenpäin myöskin.

...että löytää semmosii haasteiden kautta vielä parempia tapoja kehittyä.

Ja ehkä yks semmonen tärkeä asia, että myöskin, että ne asiat ei muutu yhdessä yössä...

...luottamuksen ja turvallisuuden tunteen luominen vaatii oman aikansa ja sitä ei sovi hätäillä.

Yksi kiteytyksistä on myös se, että on tärkeää kasvattaa ammatillista kapasiteettia pakolaisten vastaanottamiseen juuri niissä kunnissa, joihin kiintiössä tulleita pakolaisia sijoitetaan. Tällä tavoin on mahdollista myös kehittää palveluita heille

sopiviksi. Koulutuksien avulla ammattilaisten on mahdollista kehittyä ja muokkautua paremmiksi työntekijöiksi ja usein heillä on jo hyvin vahva osaamis pohja. Koulutuksen avulla on myös mahdollista pyrkiä saamaan pintaan niitä taitoja, joita ihmisillä jo on, jotta ne saadaan käyttöön. Ammattilaisten olisi tärkeää tietää myös se, että he eivät ole missään tapauksessa yksin esimerkiksi haasteiden kanssa varhaiskasvatuksessa vaan eri toimijoiden kautta on mahdollista saada apua. Yksi näistä toimijoista on koulutuksen järjestäjä eli Psykotraumatologian keskuksen Kidutettujen Lasten ja Nuorten työryhmä. Viimeisimmäksi kiteytykseksi haastateltava halusi tuoda esiin, että pakolaisia, perheitä ja lapsia, on mahdollista kohdata ammatillisesti ja hyvin riippumatta omista asenteistaan.

...semmosen ammatillisen kapasiteetin kasvattaminen näissä kunnissa, joissa vastaanotetaan kiintiöpakolaisia.

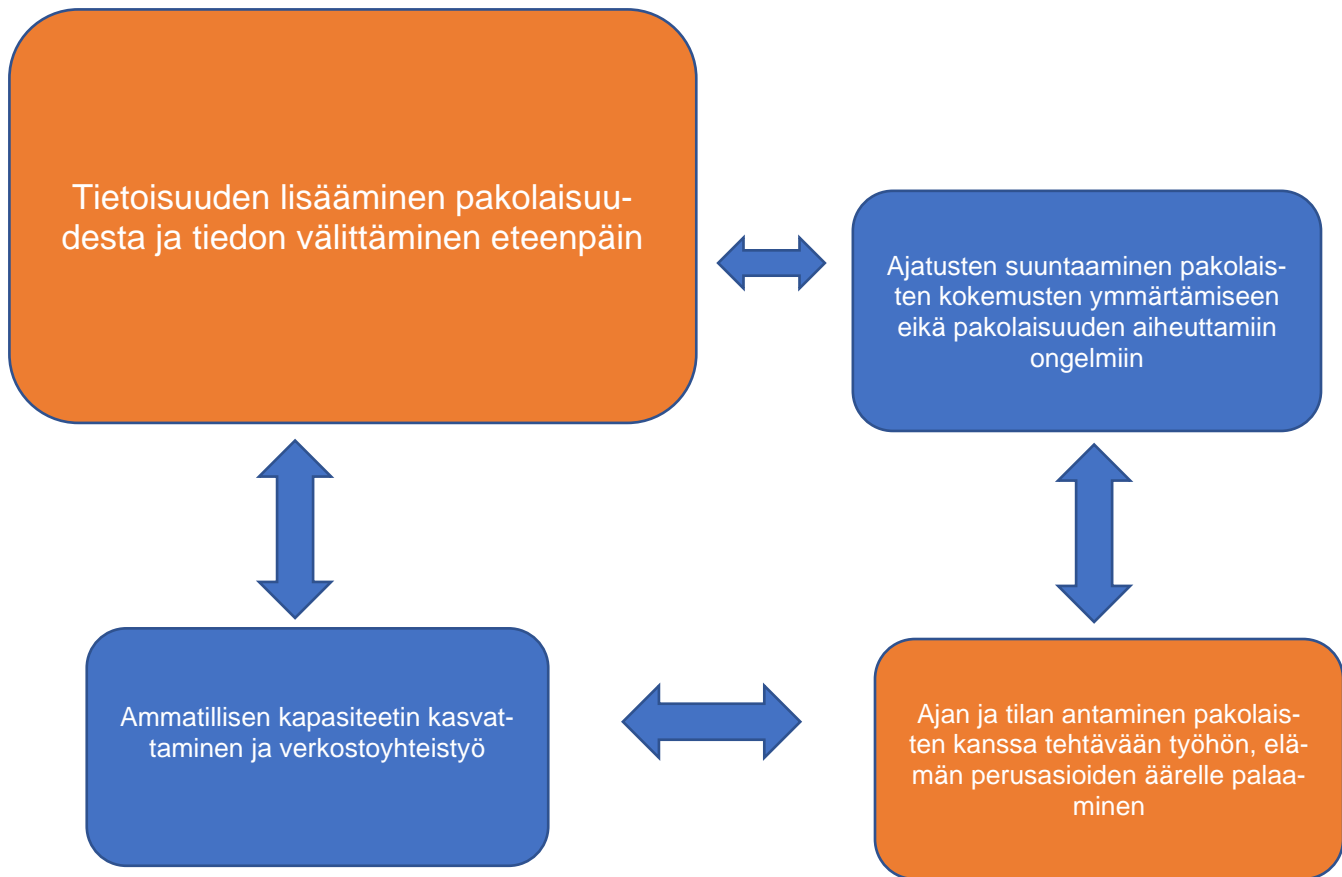
Semmoisen ymmärryksen lisäämisen kautta sen vastaanottokyvyn paraneminen ja sitten tietysti niiden palveluiden kehittäminen heille sopivaksi.

...he ei oo yksin ja, että he osaa ja, että he oppii niin kuin ammattihenkilöllä on mahdollisuus kehittyä ja niin kuin muokkautua vielä paremmaksi työntekijäksi, mutta myöskin se, että heillä on jo paljon.

...me ollaan olemassa ja se, että dialogisuus kannattaa.

...pakolaisperheitä voi kohdata omista asenteista huolimatta niin kuin hyvin ja ammatillisesti ja paljon kaikkia tällaisia viestejähän tässä varmaan on.

Yksi haastateltava halusi painottaa sitä, että koulutusten kautta ammattilaiset saivat tunteen siitä, että he eivät ole asioiden kanssa yksin. Koulutuksessa halutaan kertoa siitä, että työryhmä on juuri tätä varten olemassa ja traumatisoituneiden lasten ja perheiden kanssa toimimisesta voi aina oppia lisää ja kehittyä työssään. Myös dialogin tärkeys nostettiin esille. Kouluttajien näkemykset koulutuksen kiteytyksistä on koottu kuvioon 3.

Kuvio 3. Kouluttajien näkemykset koulutuksen tärkeimmistä kiteytyksistä

6.1.7 Varhaiskasvatuksen työntekijöiden jaksamisen tärkeys

Haastattelun lopussa haastateltavilta kysyttiin, olisiko heillä vielä jotain muuta, mitä he haluaisivat sanoa tai mistä kertoa. Tässä kohdassa haastatteluita tuotiin esiin varhaiskasvatuksen henkilöstön tärkeys, tärkeä ja vaativa työ sekä se, että on ehdottoman tärkeää pitää huolta varhaiskasvatuksen henkilökunnasta ja heidän hyvinvoinnistaan. Varhaiskasvatuksen ammattilaiset toimivat kodin ja päiväkodin rajapinnassa ja ovat usein pakolaisperheiden vanhemmille ensimmäisiä perheen ulkopuolisia aikuisia, joiden kanssa ollaan tekemässä intensiivisesti. Näiden työntekijöiden välittämästä informaatiosta usein lapsi sekä perheen vanhempi luo kuvaa Suomesta yhteiskuntana. Siksi varhaiskasvatuksen

ammattilaisilla on niin iso merkitys ja on tärkeää myös kouluttaa heitä ja lisätä tietoisuutta pakolaisuudesta varhaiskasvatuksessa.

...tärkeätä just tota varhaiskasvatuksen henkilökuntaa tai henkilöstöä ehkä niin kuin kouluttaa ja lisätä sitä tietoisuutta siellä, koska heidän on usein niitä aikuisia niitä niin kuin kodin ulkopuolisia henkilöitä, jotka on sellaisessa rajapinnassa.

...heillä on iso merkitys, että millä tavalla niin kun nää työntekijät sitten ottaa vanhemmat ja miten heihin suhtaudutaan...

...kaiken tämmösen niin kun rakennuspalikkana voi olla sitten vaikka nää meidän koulutuksetkin.

Hyvin tärkeän roolinsa takia, on erityisen tärkeää pitää huolta henkilökunnasta varhaiskasvatuksessa. Henkilökunnan vaihtuminen lasten elämässä lisää helposti turvattomuutta, joka haittaa lapsen sopeutumista. Jos organisaation työntekijät voivat hyvin ja heistä pidetään huolta, todennäköisesti myös lapset näissä ryhmissä voivat paremmin.

...ois tärkeä pitää siitä henkilökunnasta huolta näissä paikoissa.

...että mitä paremmin pystyy organisaatiossa pitämään henkilökunnastaan huolta niin sen paremmin myöskin lapset voi.

...jos henkilökuntaa pystyy tukemaan ja pitää huolta, että heillä on riittävät resurssit ja hyvä olo ja tuki heidän työssä niin sen paremmin he pystyy sitten olla turvallisia aikuisia lapsille.

Kun tukee henkilökuntaa, pitää huolta riittävästä resursseista ja siitä, että he saavat tukea myös työhönsä niin heidän on helpompaa toimia turvallisina aikuisina ryhmänsä lapsille. Näiden asioiden tärkeyden takia koulutuksissa käsitellään myös työntekijän omaa jaksamista.

Koulutuksissa käsitellään myös henkilökunnan jaksamiseen liittyviä asioita ja korostetaan niiden tärkeyttä. Kiteytyksenä tähän haastateltavilla oli, että mitä paremmin varhaiskasvatuksen työntekijät voivat, sitä paremmin myös lapset ryhmässä voivat. Olisikin siis tärkeää, että organisaatio pitää huolta työntekijöistään, jotta heidän olisi mahdollista tehdä työnsä mahdollisimman hyvin ja tätä kautta vaikuttaa lasten hyvinvointiin varhaiskasvatuksessa.

6.2 Osallistujien näkemykset koulutuksesta, sen hyödystä ja kehittämisestä

Sekä kyselytutkimuksesta että aiemmin heti koulutuksen jälkeen annetuista palautteista saatiin sekä määrällistä että laadullista aineistoa. Määrällisessä aineistossa, kyselytutkimuksessa ja aiemmissa palautteissa, kaikki vastausvaihtoehdot olivat Likertin asteikolla 1–5 (täysin eri mieltä – täysin samaa mieltä). Sekä kyselytutkimuksen että aiemmin saatujen palautteiden osana oli avoimia kysymyksiä, joista muodostui laadullinen aineisto. Aineistolähtöisen teemoittelun jälkeen yhdistäväksi luokaksi molemmissa aineistoissa syntyi tiedon saanti ja sen hyödyntäminen käytännön työssä. Molemmissa laadullisissa aineistoissa käytännönläheistä tietoa ja osaamista, joka muodosti myös yhden pääluokan, pidettiin yhtenä tärkeimmistä asioista koulutuksen annissa.

6.2.1 Palautteiden tulokset

Koulutuksen jälkeisistä palautteista käy ilmi, että koulutukseen osallistuneet koki koulutuksen vastaavan niihin tarpeisiin, joita koulutukseen osallistuvilla oli. Uutta tietoa koulutuksista sai suurin osa osallistujista ja koulutus myös innosti osallistuneita hankkimaan lisää tietoa koulutuksen aihepiireistä. Tuloksista käy ilmi myös se, että suurin osa koulutuksen käyneistä ja näihin palautekyselyihin vastanneista siirtävät oppimaansa tietoa muille työyhteisönsä jäsenille. Yhdessä koulutuksessa kaikki vastaajat aikoivat siirtää tietoa eteenpäin työyhteisössään.

Koulutustilaisuuksiin kokonaisuuksina oltiin hyvin tyytyväisiä. Koulutuksessa, jossa tyytyväisyys oli alhaisinta, löytyi selitys sanallisista palautteista, joissa kerrottiin parkkipaikkojen vähyydestä sekä äänentoiston ongelmista koulutuksen aikana. Tässäkin koulutuksessa kuitenkin yli puolet vastaajista oli täysin samaa mieltä koulutusjärjestelyiden onnistumisesta. Yhdessäkään palautteessa ei oltu sitä mieltä, että koulutus kokonaisuutena tai sen järjestelyt olisivat olleet epäonnistuneet.

Kahden koulutuksen jälkeisessä palautteessa, osallistujilta kysyttiin siitä, kuinka koulutus vaikutti omiin asenteisiin sekä oliko koulutuksella vaikutusta omiin

työkäytäntöihin. Palautteista käy ilmi, että yli puolet vastaajista oli sitä mieltä, että koulutuksella oli vaikutusta heidän asenteisiinsa. Kukaan ei ollut sitä mieltä, että koulutus ei vaikuttanut asenteisiin lainkaan. Hieman alle puolet vastaajista taas oli sitä mieltä, että koulutuksella on vaikutusta myös heidän työkäytänteisiinsä. Tässäkään kysymyksessä kukaan ei ollut sitä mieltä, että koulutus ei vaikuttaisi työkäytäntöihin millään tavoin.

Palautteiden avoimissa kysymyksissä kysyttiin vastaajien ajatuksia koulutustilaisuudesta kokonaisuutena. Monet vastaajat olivat sitä mieltä, että koulutuksessa oli liian vähän aikaa sisältöön nähden. Osa vastaajista toivoi koulutustilaisuudessa olevan vähemmän puhujia, jotta yhdelle luennolle jäisi enemmän aikaa. Tämä voisi vastaajien mukaan lisätä vuoropuhelun mahdollisuutta. Osa koki myös, että luentojen suuren määrän vuoksi, luennoilla käytiin asioita vain pinta-puolisesti läpi. Liian nopea tahti aiheutti sen, ettei luennon aikana tai sen jälkeen ehtinyt prosessoida oppimaansa tietoa.

Mielestäni liian paljon mahdutettu yhteen iltapäivään.

Vähemmän puhujia, jolloin alustuksiin tulee lisää puheaikaa ja kommentointiaikaa myös yleisölle -> vuoropuhelua edes pienesti.

Kuitenkin palautteissa oltiin sitä mieltä, että luentokokonaisuudet ja puhujat olivat erittäin ammattitaitoisia ja vaikuttavia. Palautteissa kirjoitettiin, että luennoitsijoista huokui pätevyys ja he selvästi puhuivat kokemuksensa perusteella. Luennot koettiin hyvin kiinnostaviksi ja tiedon koettiin olevan hyvin ajankohtaista tämän päivän työkentälle varhaiskasvatuksessa. Luennot olivat myös antaneet koulutukseen osallistujille uutta näkökulmaa sekä uutta tietoa. Pakolaisuuden taustoista, traumaista ja traumatisoituneen lapsen ja vanhempien kohtaamisesta toivottiin omaa ja pidempää koulutusta.

Traumaluento antoi uutta ajateltavaa ja uutta tietoa.

...hyvät, asiantuntevat luennoitsijat, joilla oli kaikilla hieman erilainen lähestymiskulma aiheeseen, monipuolinen tietopaketti.

Osa koulutuspäivistä oli järjestetty niin, että aamupäivän osuus oli luentoja ja luentojen jälkeen iltapäivällä oli työpajatoimintaa erilaisista teemoista. Jokainen koulutukseen osallistuja oli saanut itse valita mihin työpajaan osallistui. Työpajat koettiin monin eri tavoin vastaajien joukossa. Osa vastaajista oli sitä mieltä, että työpajat olisi voinut muuttaa luennoiksi, kun taas osa koki työpajan hyvänä jatkumona aamupäivän luennoille. Useammalla osallistujalla oli toiveena, että olisi ollut mahdollisuus osallistua useampiin työpajoihin, eikä vain yhteen. Jotkut vastaajista toivoivat, että olisi ollut mahdollista osallistua jopa kaikkiin järjestettyihin työpajoihin.

...ja paja oli hyvä työskentelytapa, jossa sai jakaa vertaiskokemuksia ja asiantuntijuutta.

Palautteiden mukaan koulutuksilta kaivattaisiin vielä enemmän konkretiaa sekä esimerkkejä käytännön työhön ja arkeen. Käytännön vinkkejä kaivattiin esimerkiksi maahanmuuttajaperheiden sensitiiviseen kohtaamiseen ja huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön. Kuitenkin moni osallistuja koki saaneensa myös paljon vinkkejä koulutuksesta esimerkiksi kouluttajista, palveluverkostoista, toimintakulttuurin muuttamisesta ja siitä kuinka kohdata lapsi, joka traumansa vuoksi oireilee. Monilla vastaajilla myös vahvistui ammatillinen rooli koulutuksen myötä ja omalle työlle saatiin koulutuksesta vahvistusta. Osassa palautteissa myös kerrottiin, että koulutuksesta on varmasti hyötyä kohtaamisissa maahanmuuttajien kanssa siinä, että ymmärtää paremmin perheiden tilanteita. Joku vastaajista oli myös nostanut esiin sen, kuinka tarpeellisena tällaista koulutusta pidetään.

Olisin kaivannut vielä enemmän käytännön läheisempää koulutusta, ehkä kokemusasiantuntijaa ja paljon esimerkkejä.

...jäi käteen ihan konkreettista tietoa siitä, miten vielä sensitiivisemmin voimme kohdata maahan muuttaneita perheitä. Ihan uutta käytännön tietoa.

Vinkkejä, mistä pyytää ja saada apua tarvittaessa.

Palautteiden vastauksissa nousi hyvin usein esiin se, että koulutus on toiminut tärkeänä ajatusten herättäjänä sekä uusien näkökulmien avaajana. Koettiin, että koulutuksen jälkeen koko työyhteisön asenne- ja ajatusmaailmaa oli mahdollista tarkastella uudella tavalla. Myös omien asenteiden sekä työtapojen haastaminen nähtiin tärkeänä asiana, sillä sitä kautta voisi vaikuttaa koko toimintakulttuuriin. Useat vastaajat kuvasivat, että koulutuksen jälkeen asiat jäivät mieleen pyörimään ja kytemään. Saatu tieto koettiin hyvin mielenkiintoiseksi.

Asenne- ja ajatusmaailman tarkastaminen koko työyhteisössä

Omien asenteiden ja työtapojen haastaminen- toimintakulttuurin muuttaminen on hitaampaa kuin valtamerilaivan kääntäminen!

Kyseenalaistan omaa ajatteluani ja jaan pohdintani työyhteisöön.

Palautteissa tarkasteltiin hyvin paljon myös sitä, kuinka saatu tieto ja tietoisuuden kasvaminen auttaa ymmärryksen lisääntymistä sekä pakolaislasten ja -perheiden kohtaamista. Myös heidän tarpeidensa sekä tilanteidensa ymmärtämistä ja avoimen keskustelun tärkeyttä nostettiin palautteissa esiin. Palautteissa nousi esiin, kuinka tärkeänä tietoisuuden lisäämistä pidettiin työtapojen ja asenteiden muutosessa.

Tietoisuus monikulttuurisuudesta ja sen monimuotoisuudesta tuo ymmärrystä ja laajempaa näkemystä omaan työhön

...kiinnittämään huomiota siihen, miten kohtaan maahanmuuttajataustaisia perheitä ja heidän tarpeitaan.

...voin työskennellessäni paremmin kohdata maahanmuuttajataustaisia perheitä ja ymmärtää heidän tilannettaan.

...luentodioissa oli hyviä vinkkejä varhaiskasvattajille keskusteluihin vanhempien kanssa.

Kun palautteissa kysyttiin sitä, miten koulutuksen antia voi hyödyntää omassa työssään, moni vastaajista kirjoitti, että aikoo jakaa tietoa eteenpäin. Tiedon jakaminen koettiin tärkeäksi, että myös muiden ihmisten, työyhteisöissä tai muissa sidosryhmissä työskentelevien, tietoisuus lisääntyisi ja ymmärrys laajenisi. Tiedon jakamista suunniteltiin toteutettavan muistiinpanojen ja koulutuksen

kohokohtien jakamisella sekä koulutuksen jälkeisen pohdinnan jakamisella työyhteisössä. Myös pienimuotoisten koulutusten pitämistä ja saadun tiedon esiintuomista eri yhteyksissä työyhteisössä suunniteltiin tehtäväksi.

Jaan saamaani tietoa eteenpäin mahdollisimman monelle.

Aion jakaa koulutuksesta saamaani tietoa yksiköitteni opettajille.

Palautelomakkeissa pyydettiin vastaajia kertomaan myös ideoita ja kehittämistavoitteita koulutusten kehittämistä vasten. Työpajoista puhuttiin paljon myös näissä vastauksissa ja mahdollisuutta joko osallistua useampaan työpajaan tai työpajojen kokonaan vaihtaminen luennoiksi, nousi esiin useammassa palautteessa. Myös aiemmin mainitusta liian tiukasta aikataulusta mainittiin ja toivottiinkin aikataulujen uudelleen järjestelyä.

...liian paljon mahdutettu yhdelle iltapäivälle. Kaksipäiväinen koulutus olisi toiminut paremmin.

Mahdollisuus osallistua kaikkiin työpajoihin.

Lähinnä muut palautteissa kerrotut asiat liittyivät toiveisiin tulevista koulutuksista ja niiden aihepiireistä. Palautteissa toivottiin vielä syvempää koulutusta pakolaisuudesta ja sen aiheuttamista traumaista sekä koulutusta liittyen vain traumatisoituneiden lasten ja heidän perheensä kohtaamiseen. Muutoin koulutuksen kehittämisisideoita ei vastaajilta tullut.

6.2.2 Kyselytutkimuksen tulokset

Kyselytutkimukseen vastanneet koulutuksen käyneet olivat pääosin erittäin tyytyväisiä saatuun koulutukseen. Heistä puolet oli käynyt koulutuksen vuonna 2019 ja puolet vuonna 2020. Osa vuonna 2020 koulutuksen käyneistä oli kouluttautunut etänä koronaviruksen aiheuttamien poikkeusjärjestelyiden vuoksi. Suurin osa kyselytutkimuksen vastaajista koki koulutuksen olleen heille hyödyllinen ja vastanneen niitä odotuksia, joita osallistujalla ennakoon oli ollut. Koulutuksen

koettiin antaneen teoreettista tietoa kentällä tehtävän työn tueksi. Suuri osa vastaajista koki myös, että koulutus oli kohdennettu niin, että siitä oli hyötyä osallistujille työtehtävissä. Vastaajien mukaan koulutus edisti jokaisen vastaajan ammatillista osaamista.

Sekä koulutuksen toteutus että aihepiirit olivat vastaajien mukaan toimivia. Kyselyssä kysyttiin myös, että edistikö koulutus työntekijän valmiuksia kohdata pakolaisperheitä ja -lapsia. Vastaajien mukaan koulutus edisti hyvin valmiuksia kohdata pakolaisperheitä, mutta pakolaislasten kohdalla valmiudet koettiin heikomiksi. Tätä kuitenkin avattiin sanallisissa vastauksissa esimerkiksi, sillä tavoin, että ryhmässä ei ole koulutuksen jälkeen ollut pakolaislapsia niin näitä opittuja asioita ei ole voitu viedä vielä käytäntöön. Vastaajista suurin osa suosittelisi tätä koulutusta kollegoilleen ja useampi vastaaja kertoikin sanallisesti, että on jakanut saamaansa tietoa työyhteisössään.

Kyselyn avoimissa vastauksissa nostettiin esille neljä eri pääteemaa, jotka on esitelty kuviossa 4. Vastaajat kokivat, että koulutuksen jälkeen on ollut sujuvampaa ohjata perheitä heidän tarvitsemiensa palveluiden piiriin. Myös kollegoiden auttaminen sekä tukeminen perheiden ohjaamisessa on koettu olevan sujuvampaa koulutuksen jälkeen. Yksi vastaajista kertoi myös, että hän on kertonut Psykotraumatologian keskuksen tarjoamasta maksuttomasta konsultaatiosta kollegoilleen, jotta perheen asioita saataisiin vietyä eteenpäin. Koettiin myös, että yhteistyön tekeminen on helpottunut, kun on käytetty koulutuksessa opittuja tietoja ja taitoja hyödyksi. Tällä tavoin on ollut helpompaa vaikuttaa pakolaisperheiden ja -lasten asioiden eteenpäin viemiseen ja yhteistyön kehittämiseen heidän kanssaan.

Vastauksista nousi esiin myös se, että koulutuksen saamisen jälkeen on ollut helpompaa ymmärtää lapsen ja perheen tarpeita, liittyen esimerkiksi lasten tunnekokemuksiin ja traumaan liittyvään käytökseen. Uusi tieto on tuonut myös lisää ymmärrystä vanhemmuuden haasteista pakolaisperheissä. Koettiin, että koulutus on ollut tärkeässä osassa ajatusten herättäjänä ja maailmankuvan avaajana. Koulutus laajensi osallistujien ymmärrystä pakolaisuudesta sekä traumaista ja myös sitä kautta antoi lisää työkaluja yhteistyöhön. Koulutuksesta on ollut hyötyä

myös koko työyhteisölle, kun se on tuonut välineitä vaikuttaa myös kollegoiden asenteisiin ja toimintatapoihin. Useampi vastaaja kertoikin, että on kouluttanut oppimiaan asioita eteenpäin työyhteisössään.

Kuvio 4. Kyselyn avointen vastausten pääteemat

Kyselyssä vastaajia pyydettiin kertomaan myös, kuinka he kehittäisivät koulutusta, koulutusmateriaaleja tai koulutuksen toteutusta. Kuvio 5. on luettavissa tiivistys vastaajien kehittämideoista. Osa vuoden 2020 koulutuksista järjestettiin etänä ja vastauksissa pohdittiin sitä, että lähikoulutuksessa dialogi olisi ollut luontevampaa ja kysymyksiä olisi ollut helpompi esittää. Keskustelun tärkeys ja ajatusten vaihto koettiin tärkeänä asiana koulutuksen aihepiireihin liittyen. Myös koulutuksen jatkopäivän mahdollisuutta ehdotettiin. Jatkopäivässä ajatuksena olisi vastaajan mukaan se, että tässä koulutuksessa voitaisiin pohtia kokemuksia sekä jakaa niitä asioita, ideoita tai kokeiluja, joita ensimmäisen koulutuspäivän jälkeen on kokeiltu.

Myös käytännönläheisyys nousi esiin kyselyn vastauksista. Koettiin, että koulutusta voisi kehittää vielä käytännönläheisemmäksi. Ehdotuksena oli esimerkiksi kokemusasiantuntijoiden käyttö sekä se, että esimerkkejä olisi käytössä vielä aiempaakin enemmän.

Kuvio 5. Kyselyyn vastaajien kehittämisideat

6.2.3 Kyselyn ja palautteiden tulosten vertailu

Sekä kyselyn että heti koulutusten jälkeen annettujen palautteiden vastaukset olivat hyvin yhteneväisiä. Koulutus koettiin molempien vastauksissa hyödylliseksi ja koettiin, että se oli vastannut niitä odotuksia, joita vastaajilla oli ollut jo ennen koulutusta. Koulutuksen jälkeen annettujen palautteiden vastauksissa puhuttiin siitä, että tietoa aiotaan siirtää eteenpäin omassa yksikössä. Näin on varmasti tehtykin, koska moni kyselytutkimukseen vastanneista kertoi kouluttaneensa omaa työyksikköään ja jakaneensa tietoa siellä eteenpäin.

Koulutusten jälkeisissä palautteissa suurin osa vastaajista oli sitä mieltä, että aikoo suositella koulutusta myös kollegoilleen. Kyselytutkimuksen vastauksista nousee esiin se, että koulutusta ja työryhmän järjestämää konsultaatiota on suositeltu kollegoille ja näistä mahdollisuuksista on kerrottu eteenpäin. Vastauksissa

käy siis ilmi, että koulutuksesta saatu tieto on siirtynyt työkentälle käyttöön ja helpottanut siellä esimerkiksi pakolaisperheiden kanssa toimimista sekä heidän tilanteidensa ymmärtämistä.

Kehittämissuhteita oli melko vähän. Sekä aiemmin annetuissa palautteissa että kyselytutkimuksessa käytännön läheisyyttä sekä aikaa koulutuksiin toivottiin lisää. Koulutusten jälkeisissä palautteissa työpajat ja niiden käyttö puhuttelivat, mutta enää kyselytutkimuksessa niistä ei tullut palautetta tai kehittämissuhteita.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Haastattelututkimuksessa kouluttajien tavoitteet tulivat selkeästi esiin ja niitä oli-kin mahdollista verrata palautteista ja kyselystä saatuun tietoon. Haastatteluista käy ilmi, että kouluttajien tavoitteena oli lisätä tietoa ja tietoisuutta, vaikuttaa tiedolla asenteisiin, kertoa pakolaisuuden erityisyydestä sekä traumasta ja traumatisoitumisesta, parantaa yhteistyötä ammattilaisten ja pakolaisperheiden välissä sekä antaa työkaluja näihin kohtaamisiin varhaiskasvatustyössä. Se, että ammattilainen ymmärtää trauman merkityksen ihmiselle, tietää millä tavoin ottaa kipeitä asioita puheeksi ja ymmärtää myös erilaiset toimintamallit liittyen esimerkiksi viireystilan säätelyyn, auttaa vahvistamaan traumaperäistä kasvua traumatisoituneessa henkilössä (Barlett & Steber, 2019).

Näiden edellisessä kappaleessa käytyjen kouluttajien kertomien tavoitteiden onnistumista tarkastellessa, nousee kolme asiaa esiin. Koulutuksen jälkeisissä palautteissa osa vastaajista oli hieman epävarmoja siitä, että tuleeko koulutus vaikuttamaan työkäytänteisiin, niin kyselytutkimuksessa on hyvin nähtävillä se, että koulutuksella on ollut edistävää vaikutus pakolaisperheiden kohtaamiseen. Palautteissa sekä kyselytutkimuksessa tulee myös esiin, että koulutus on toiminut maailmankuvan avaajana, asenteet ovat muuttuneet suotuisammiksi pakolaistaustaisia henkilöitä kohtaan ja koulutus on herättänyt pohtimaan pakolaisuutta, traumatisoitumista ja näiden erityispiirteitä sekä hankkimaan lisää tietoa. Tämä oli myös yksi kouluttajien tavoitteista ja se on selkeästi vastausten perusteella onnistunut erinomaisesti.

Kyselytutkimuksen vastauksissa kaikki vastaajat kokivat, että heidän ammatillinen osaamisensa on koulutuksen myötä kasvanut. Tämä on tärkeä näkökulma nostaa esiin, koska koulutus on vaikuttanut positiivisesti ammatilliseen osaamiseen työssä yhden – kahden vuoden jälkeen koulutuksen saamisesta. Tulos kertoo mielestäni siitä, että koulutuksen hyötyjä ja siellä opittuja asioita, on ollut mahdollisuus käyttää työssä ja saada näistä opituista asioista hyötyä omaan työhönsä pakolaislasten ja -perheiden kanssa toimiessa. Voi myös olla mahdollista, että kyselytutkimukseen vastasivat vain ne vastaajat, jotka olivat kokeneet

koulutuksen hyödylliseksi. Kouluttajien puolelta yksi koulutuksen kiteytys oli myös verkostoyhteistyön laajentaminen ja parantaminen. Koulutuksen saaneiden vastauksista, sekä palautteissa että kyselyssä, tuodaan esiin se, että avun löytäminen lapsille ja perheille on helpottanut ja esimerkiksi työryhmän konsultaatioita on käytetty hyödyksi ja näistä mahdollisuuksista on kerrottu eteenpäin myös kollegoille.

Koulutuksen vaikutukset eri toimijoihin ovat selkeästi näkyvillä tuloksia tarkastellessa. Kun koulutuksella on ollut vaikutusta ammattilaisiin, esimerkiksi ammatillisen kehityksen ja kasvun tai asennemuutosten kautta, näkyvät vaikutukset suoraan myös työssä pakolaislasten sekä -perheiden kanssa. Jo aiemmin esiin nostamani ammatillisen kasvun sekä yhteistyöhön saatujen työkalujen avulla, lapset ja perheet saavat ymmärtävämpää ja enemmän ongelmien läpi, ei niitä päin, katsovaa kohtelua varhaiskasvatuksessa ja myös palveluohjaus eri tahoihin on sujuvampaa. Tällä kaikella on vaikutusta lasten ja perheiden integraatioon, kotoutumiseen sekä arkielämään Suomessa. Tässä opinnäytetyössä ei ole tutkittu koulutuksen yhteiskunnallisia vaikutuksia, mutta uskon, että kun koulutusta saa mahdollisimman moni ammattilainen niin varhaiskasvatuksessa kuin muissa instansseissa, olisivat myös yhteiskunnalliset hyödyt nähtävissä ja tutkittavissa.

Tämän opinnäytetyön aiheen taustoja tutkiessa ja opinnäytetyötä tehdessä on noussut vahvasti esiin se, kuinka suuri rooli ja vastuu varhaiskasvatuksen ammattilaisilla työssään on. Traumatisoituneen lapsen kanssa työskenteleminen voikin kuluttaa ammattilaista monella eri tavalla (Van Der Kolk, 2003, s. 311). Tulosten perusteella heidän tulee osata työskennellä hyvin erilaisista tilanteista ja taustoista tulevien lasten ja perheiden kanssa sekä löytää tapoja toimia ja työskennellä eri tavoin oireilevien ja käyttäytyvien lasten ja perheiden kanssa. Se ympäristö, jossa traumatisoituneen lapsen ja perheen kanssa työskennellään, tulee olla turvallinen ja ennakoitava. Tärkeitä asioita ovat myös hoiva, hellyys ja läheisyys. Kanssakäymisen ollessa ennakoitavaa, rajat asettavaa, mutta lempeää, ei lapsen kokemus aikuisista ja heidän läsnäolostaan ole uhkaava vaan turvallinen. (Van Der Kolk, 2003, s. 310.) Näiden syiden takia onkin tärkeää nostaa esiin se, että haastatteluissaan kouluttajat halusivat tuoda esiin työntekijöiden jaksamisen

työssään ja siitä huolehtimisen. Näitä asioita käsitellään hieman myös koulutuksessa.

Koulutuksiin osallistujat kaipasivat koulutuksilta vielä enemmän konkretiaa ja käytännön esimerkkejä sekä vinkkejä. Konkretiaa koulutuksiin oli pyritty tuomaan esimerkiksi työpajojen kautta. Koulutuksiin osallistuneet eivät kuitenkaan olleet täysin tyytyväisiä työpajoihin, osa toivoi mahdollisuutta osallistua useampaan työpajaan ja osa koki, että työpajoihin käytetty aika olisi voitu käyttää luentomaiseen oppimiseen. Tähän liittyy varmasti myös ihmisten erilaiset tavat oppia ja sisäistää saamaansa tietoa. Osa vuoden 2020 koulutuksista oli järjestetty etänä koronaviirustilanteen vuoksi ja osa palautteisiin vastanneista koki, että lähikoulutuksessa dialogi olisi ollut luontevampaa ja, että etäkoulutus jäi hieman kaukaiseksi. Kuitenkaan kysyttäessä kehitysehdotuksia tulevia koulutuksia varten, ei vastaajilla ollut konkreettisia ehdotuksia esimerkiksi työpajojen jalostamiseen paremmiksi. Kriittisempi palaute ja muutosehdotukset koulutuksen saaneilta voisivat viedä koulutuksen kehittämistä paremmin eteenpäin ja antaa työryhmälle konkreettisia työkaluja koulutuksen kehittämiseen.

8 POHDINTA

Tämän opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin peilaten työn tavoitteet toteutuivat hyvin. Työn tekotapa muuttui kesken prosessin työn tekijästä riippumattomista syistä. Alkuperäinen suunnitelma oli toteuttaa vain kyselytutkimus koulutuksen saaneille. Koska yhteistyökumppanin ei ollut mahdollista lähettää muistutusviestiä liittyen kyselyyn vastaamiseen, yritin saada lisää vastauksia kyselytutkimukseeni myös ottamalla yhteyttä kaikkien niiden kuntien ja kaupunkien varhaiskasvatuksen johtajiin, joissa koulutusta oli annettu. Lähestyin heitä sähköpostilla ja pyysin heitä välittämään kyselyäni eteenpäin yksiköihin, jotta se tavoittaisi kaikki osallistujat. Tämä ei kuitenkaan tuottanut lisää vastauksia.

Hyvin niukan vastausmäärän takia prosessin aineistonkeruuvaiheessa jouduttiin muuttamaan näkökulmaa. Lopulta tämä kääntyi positiiviseksi. Työssä saatiin paljon tietoa koulutuksesta sekä kouluttajien että koulutukseen osallistujien näkökulmasta. Tietoa saatiin myös koulutuksen hyödyistä heti koulutuksen saamisen jälkeen sekä 1–2 vuotta koulutuksen käymisen jälkeen. Tämä rikasti aineistoa runsaasti ja teki tuloksista kattavammat. Tuloksia oli monen erilaisen aineiston takia helppo vertailla ja peilata toisiinsa. Tuloksissa aineistojen erilainen määrä näkyi siinä, että haastatteluista sekä aiemmin annetuista palautteista saatuja tuloksia oli enemmän kuin kyselytutkimuksesta saatuja tuloksia.

Tuloksissa oli myös mahdollista havaita kouluttajien tavoitteiden toteutuminen, kun tarkasteltiin osallistujien palautteita. Tällä tavoin tuloksissa oli enemmän vuoropuhelua kouluttajien ja koulutuksen saaneiden välillä. Tämän opinnäytetyön kautta on koulutuksen järjestäjien helpompi jatkaa koulutuksen kehittämistä vielä kohdennetummaksi, mutta tuloksilla saattaa olla vaikutusta myös muihin alan toimijoihin. Ehkä opinnäytetyö herättää myös muita alan toimijoita aiheen tärkeyteen ja suurempi yleisö löytää esimerkiksi työryhmän järjestämiä koulutusmahdollisuuksia. Aineistonkeruun muutos oli tässä opinnäytetyössä positiivinen asia ja antoi sekä tekijälle että lukijalle enemmän tietoa aiheesta.

Opinnäytetyö toteutettiin Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeiden (2019) mukaan siten, ettei se aiheuta vahinkoa eikä haittaa tutkimukseen osallistuneille henkilöille. Hyvä tieteellinen käytäntö sisältää tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja, jotka ovat rehellisyys, yleinen huolellisuus, tarkkuus tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimusten ja tulosten arvioinnissa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, i.a.) Kvantitatiivisen tutkimuksen laatua ja luotettavuutta arvioidaan yleensä reliabiliteetilla sekä validiteetilla. Reliabiliteetti kertoo tutkimuksessa käytetyn menetelmän luotettavuudesta ja validiteetti taas saatujen tulosten pätevyyttä. Tulosten luotettavuutta lisää myös se, että tutkimusaineisto on riittävän suuri sekä edustava. (Vilpas, i.a.) Validiteettia ja reliabiliteettia opinnäytetyössä vahvistaa menetelmätriangulaatio eli useamman kuin yhden menetelmän käyttö. Osa opinnäytetyön aineistonkeruusta toteutettiin anonyymina kyselytutkimuksena eikä kyselytutkimuksen tekijä ole yhteydessä tutkittaviin, joka varmistaa opinnäytetyössä tutkittavien anonymiteetin säilymisen. En käsitellyt itse henkilötietoja vaan kyselylomakkeiden lähetys tapahtui yhteistyökumppanini kautta. Tutkittaville lähetettiin kyselyn mukana saatekirje, jossa avoimesti kerrottiin mistä opinnäytetyössä on kyse, miten tietoja käsitellään sekä miten tulokset tullaan julkaisemaan. Tutkimukseen osallistuminen oli kaikille tutkittaville vapaaehtoista ja heillä oli mahdollisuus halutessaan jättää vastaamatta tutkimukseen. Raportista ei siis saa selville yksittäisten vastaajien tietoja tai heidän vastauksiaan. Tutkimusaineisto säilytettiin koko prosessin ajan niin, että se on vain opinnäytetyöntekijän saatavilla ja muilla ei ole siihen pääsyä. Raportin valmistumisen ja julkaisun jälkeen aineisto tullaan tuhoamaan.

Koska kyselytutkimukseen osallistui hyvin pieni vastaajamäärä ja jouduin muuttamaan näkökulmaa lähetin uuden täydennetyn suunnitelmani yhteistyökumppanini tutkimuseettiseen lautakuntaan ja hain täydentävää tutkimuslupaa haastatteluita sekä aiempien palautteiden käyttämistä varten. Kuten jo aiemmin pohdinnassa mainittu, tämä näkökulman ja aineistonkeruun muutos rikastutti opinnäytetyön aineistoa ja laajensi sen tuloksia.

Teemahaastattelua käyttäessäni pyysin haastateltavia täyttämään suostumuslomakkeen ja kerron heille mihin tarkoitukseen ja miksi heitä haastattelen sekä millä tavoin tulen heidän antamaansa haastatteluaineistoa käyttämään.

Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja suostumuksen antamisen jälkeenkin haastattelusta sai kieltäytyä. Myös teemahaastattelusta saatu aineisto säilytettiin asianmukaisesti niin, että se on vain opinnäytetyöntekijän käytössä ja tuhoetaan kun opinnäytetyön raportti on julkaistu.

Teemahaastattelun aikaan olin jo tehnyt yhteistyötä osan haastateltavien kanssa. Jokaisen haastateltavan kanssa olin tavannut etäyhteydellä jo aiemmin. Teemahaastattelujen aikana sekä niiden jälkeen jouduin pohtimaan, oliko aiemmalla yhteistyöllä vaikutusta haastatteluiden sisältöön. Olisiko minun haastattelijana ollut helpompaa esimerkiksi haastaa joissain asioissa tuntematonta ihmistä vai oliko jo tavattujen haastateltavien kanssa helpompi käydä keskustelua, pelkkien kysymysten esittämisen sijaan? Koin, että haastatteluissa aikaisempi haastateltavien kanssa tehty yhteistyö vauhditti haastattelua ja helpotti pääsemään alkuun. Minun ei haastattelijana tarvinnut laajasti kertoa opinnäytetyöstäni tai siihen liittyvistä asioista, vaan pääsimme helposti ja jouhevasti asiaan. Kuitenkin niin sanotusti sivuraiteille joutuminen, esimerkiksi opinnäytetyöhön liittyvistä muista asioista puhuminen kesken haastattelun, venytti joitain haastatteluita.

Kyselytutkimuksen vähäisen osallistujamäärän vuoksi päädyin siihen, etten tuloksissa käytä lainauksia avoimista vastauksista enkä prosenttilukuja Likertin asteikolta saamiini vastauksiin. Palautteista sekä haastatteluista käytin lainauksia, koska vastaajamäärä oli suurempi. Palautteiden kohdalla en kuitenkaan eritellyt kuntaa tai kaupunkia, jossa koulutus oli pidetty enkä sitä minkä vuoden aikana tietty koulutus oli toteutunut. Teemahaastatteluun osallistuneiden koulutuksen järjestäjien anonymiteetin suojelemiseksi, en erittele haastateltavien ammattinimikkeitä tai työkokemusta työryhmässä. Tällä tavoin vastaajat eivät ole tunnistettavissa vastaustensa perusteella. Haastatteluiden kohdalla lainausten käyttöä edisti myös se, että koska haastateltavat ovat opinnäytetyössäni mukana ammatitiroolinsa kautta, eivät he ole yhtä haavoittuvassa asemassa kuin yksityishenkilöt olisivat. Näihin asioihin pohjustin harkintani lainausten käyttämisestä tässä opinnäytetyössä. Nämä kaikki edellä mainitut ratkaisut tein edistääkseni tutkimukseni luotettavuutta sekä eettisyyttä.

Aineistonkeruun ongelmat ja lopulta sen muutos opettivat paljon. Useammin tutkimustyössä kohtaa ongelmia kuin täyttä ongelmattomuutta ja tämä kasvattaa sitkeyttä. Niin tapahtui myös tämän opinnäytetyön edetessä. Vaikka aineistonkeruun ongelmat hieman lannistivat, niin mikä valtava oppimisen paikka olikaan löytää uusia tapoja toteuttaa työtä. Myös hyvällä ohjauksella ammattikorkeakoulun puolesta oli suuri vaikutus vastoinkäymisten tullessa vastaan. Triangulaatiolla tästä työstä tuli rikkaampi, mutta se opetti myös paljon tutkimusmenetelmistä ja tutkimuksen tekemisestä. Koen, että tämä opinnäytetyö opetti tällä tavalla enemmän ja prosessin oli tarkoituskin muuttua matkalla.

Tutkimustyön oppimisen lisäksi, olen oppinut traumoista ja niiden vaikutuksista yhteiskunnan eri tasoihin erittäin paljon. Olen ollut traumatietoinen ja kiinnostunut traumoihin liittyvästä työstä jo ennen opinnäytetyön aloittamista, mutta tämän prosessin jälkeen olen ehdottomasti vielä enemmän. Minulla ei ole ammatillista kosketuspintaa opinnäytetyön aiheeseen, mutta halusinkin lähteä opinnäytetyön kautta tutkimaan jotain itselleni vieraampaa ja oppimaan lisää. Koen kuitenkin, että kaikki tieto, jota olen traumoista ja esimerkiksi traumainformoidusta työotteesta oppinut, on arvokasta missä vain tulevaisuudessa työskentelenkin.

Tämän opinnäytetyön aihe on erittäin tärkeä ja ajankohtainen. Pakolaisten määrä maailmassa on kasvanut vuodesta 2018 vuoteen 2020 8,7 miljoonalla pakolaisella. Tähän vaikuttavat humanitääriset kriisit ympäri maailman. (Laakso, 2020.) Koska niin suuri osa maailman pakolaisista on lapsia, on tärkeää nostaa esille heihin liittyviä asioita, ja niitä henkilöitä, jotka työskentelevät näiden pakolaislasten kanssa. Tässä opinnäytetyössä on tarkasteltu ammattilaisia ja heidän osaamistaan, juuri siksi, että heillä on niin suuri vaikutus pakolaislapsiin ja heidän perheisiinsä. He ovat usein silta uuden kotimaan ja uusien tapojen luo. Tämä luo näille ammattilaisille erittäin suuren roolin lasten ja perheen integroitumisessa ja kotoutumisessa uuteen kotimaahansa.

Opinnäytetyön tulosten pohjalta on selvää, että tietoisuutta traumoista, pakolaisuudesta ja sen erityisyydestä sekä traumojen vaikutuksesta ihmisiin, tarvitaan lisää. Tätä tietoa tulisikin levittää jo tulevien ammattilaisten koulutuksesta lähtien. Monikulttuurisuusopinnot, joiden osana olisi opetusta traumoista ja

pakolaisuudesta, tulisi tarjota opintosuunnitelmaan sisällettynä kaikille opiskelijoille ainakin sosiaali- ja terveystieteillä sekä opetusalanilla. Esimerkiksi Oulun ammattikorkeakoulussa opettajakorkeakoulun pedagogisissa opinnoissa yksi osaamisen alue onkin kansainvälisyys- ja monikulttuurisuus (Virkkula, 2020). Myös muissa korkeakouluissa Suomessa tulisi ottaa nämä asiat huomioon, kun koulutuksia suunnitellaan, jos niin ei ole vielä tehty. Juuri näillä keinoin uskon, että voisimme luoda pohjaa tulevaisuuden ammattilaisille pakolaisten ja heidän eletyn elämänsä kohtaamiseen. Myös organisaatioiden tulisi kiinnittää huomiota henkilöstönsä kouluttamiseen ja tällä tavoin lisätä henkilöstön tietoisuutta pakolaisuudesta ja sen aiheuttamasta traumatisoitumisesta.

Traumatietoisuuden lisäämisellä olisi varmasti paljon positiivisia vaikutuksia eri yhteiskunnan tasoilla. Traumainformoidun työotteiden käyttöönotto laajemmin voisi olla hyvin vaikuttavaa. Meillä kaikilla, ei vain pakolaistaustaisilla, voi olla traumoja, jotka ovat aiheuttaneet meille turvattomuutta jossain vaiheessa elämäämme. Traumainformoidun työotteiden käyttäminen eri aloilla ja yhteiskunnan eri tasoilla voisi tuottaa paljon hyvää. Kuten jo tuloksista nousee esiin, olisi tärkeää rakentaa traumatietoisia kouluja, yhteisöjä ja työpaikkoja. Kun esimerkiksi työpaikalla luodaan traumatietoinen ja turvallinen ilmapiiri, on tästä varmasti tukea työssä sekä positiivisia vaikutuksia työhyvinvointiin kaikille osapuolille. Opinnäytetyössä on todettu, että tiedolla on suuri merkitys ymmärryksen lisääntymisessä. Uskonkin, että traumatietoisuudella ja sen pohjalle rakennetuilla yhteisöillä, on paremmat lähtökohdat ymmärtää kaikkia yhteisön jäseniä sekä hyväksyä heidät sellaisina kuin he ovat. Tällä tavoin kaikilla on mahdollisuus voida yhteisössä hyvin omista lähtökohdistaan huolimatta.

Uskon, että tällä opinnäytetyöllä voidaan vaikuttaa myös muiden kuin pakolaisten elämään. Yhteiskunnassa elää paljon myös muista syistä traumatisoituneita lapsia. Näitä ryhmiä voivat olla esimerkiksi adoptiolapset, sijoitetut ja huonoissa oloissa elävät lapset. Tällaisesta traumatietoisuudesta ja traumainformoidusta työotteesta on varmasti hyötyä myös näille ihmisryhmille. He hyötyvät siitä osaamisesta, jota ammattilaisilla tulisi heidän kanssaan työskennellessä olla sekä myös mahdollisesti myöhemmin elämässään voivat tällaisen tiedon kautta ymmärtää itseään ja omia tarpeitaan eri tavalla. Koronapandemian vaikutukset

lapsiin ovat hiljalleen tulleet näkyviksi. Vähäosaisuus on pandemian aikana korostunut ja voikin hyvin olla, että pandemia jättää jälkensä ja traumansa moneen pandemian keskellä eläneeseen lapseen. Tämän opinnäytetyön tuottamalla tiedolla on ammattilaisten mahdollista tukea myös näitä lapsia paremmin.

Opinnäytetyön tuloksia tarkastellessa pohdin myös sitä, kuinka yhteiskunnassa olisi tärkeää kannustaa enemmän sellaiseen ajatteluun, jossa pyrittäisiin katsomaan ihmistä ongelman takaa eikä vain hoidettavaa ongelmaa. Voisimme suunnata katseitamme enemmänkin niihin voimavaroihin, joita ihmisillä on ja joita voidaan käyttää hyödyksi ongelman ratkaisussa tai ainakin polulla kohti ratkaisua. Tällä tavoin kukaan ei joutuisi kokemaan sitä, että määrittyy vain ongelmanaan vaan, että kaikilla olisi mahdollisuus toimia aktiivisena toimijana omalla reitillään kohti eheytyä. Tärkeää olisi mielestäni myös huomioida se, että jokainen meistä tarvitsee yksilöllisen ajan ongelmien ja asioiden käsittelemiseen. Olisikin tärkeämpää miettiä prosessin määränpäättä eikä sen pituutta. Joskus meille kaikille tekee hyvää palata niiden elämän perusasioiden äärelle, jotta voimme antaa ajan ja tilan sitä tarvitseville.

Kuten opinnäytetyön tuloksissa ilmenee, on tällaisella traumakoulutuksella vaikutuksia myös ihmisten asenteisiin ja maailmankuvan avautumiseen. Luulenkin, että traumaista ja niiden aiheuttamista haitoista olisi tärkeää tietää myös, vaikka ei työskentelisikään suoraan pakolaistaustaisten henkilöiden kanssa. Olisi tärkeää, että jokaisella yhteiskunnan tasolla nähtäisiin traumojen vaikutukset ja ymmärrettäisiin edes perustasolla niiden vaikutuksia ihmisen mieleen. Tulokset kuitenkin herättävät pohtimaan, että onko tämä mahdollista. Koulutuksen järjestäjät ovat kaikki ammattilaisia liittyen pakolaisuuden erityisyyteen sekä traumoihin ja traumojen kanssa työskentelyyn. Onko siis mahdollista, että yhden päivän koulutuksen aikana varhaiskasvatuksen ammattilaisen tulisi sisäistää mitä trauma tarkoittaa ja miten se voi eri tavoin ihmisiin vaikuttaa? Ja varsinkaan lapsiin, joiden kehitys on vielä hyvin keskeneräistä. Ajatus siitä, että näissä koulutuksissa on havaittu tiedon lisäävän ymmärrystä, on mielenkiintoinen. Tieto voi lisätä myös tuskaa, niin kuin sanotaan. Vaikka oppii uutta, voi myös kaiken sen sisäistäminen ahdistaa ja saada mielen jopa ylivirittyneeksi. Se voi lisätä myös taakkaa omassa työssään tai jopa aiheuttaa tunnetta oman osaamisensa riittämättömyydestä,

vaikka on juuri koulutuksessa oppinut lisää. Sisäiset ja ulkoiset paineet voivat olla hyvin suuret.

Voisiko jatkokoulutuksella tai esimerkiksi kahden päivän koulutuksella olla siis vielä suotuisampia vaikutuksia? Ensimmäisen päivän luento-osuuksien jälkeen toinen päivä voisi sisältää käytännön harjoitteita ja esimerkiksi case-pohjaisia harjoitteita. Myös koulutukseen osallistuneen ehdotus siitä, että koulutuksessa voisi olla jatkopäivä myöhemmin, on erittäin hyvä. Suurin hyöty siinä olisi se, että opittuja asioita ehdittäisiin viedä käytäntöön. Tällöin osallistujat olisivat mahdollisesti jo ehtineet käyttää oppimiaan asioita käytännössä ja tästä voisi syntyä keskustelua, kysymyksiä ja yhteistä pohdintaa. Ehkä tällä tavalla olisi mahdollista lisätä ja vahvistaa varhaiskasvatuksen ammattilaisten ammatillista kasvua ja kehitystä sekä lisätä verkostotyön mahdollisuuksia.

Tuloksista sekä teoriasta käy ilmi, että varhaiskasvatusten resurssit ja työntekijöiden jaksaminen ovat erittäin tärkeitä asioita ottaa huomioon. Tämän asian suhteen vastuu on kunnilla. Nykyään puhutaan paljon ennaltaehkäisystä lasten ja nuorten kohdalla. Pohdinkin, että onko varhaiskasvatus jo yksi ennaltaehkäisyn paikoista, joissa ehkäistään heikommassa asemassa olevien lasten, esimerkiksi pakolaisten, tippumista turvaverkkojen läpi. Tämä tuottaa varhaiskasvatuksen henkilökunnalle taas uuden vastualueen. Jos varhaiskasvatuksen työntekijöiden jaksaminen ja resurssit ovat kunnossa, saadaanko silloin inklusiivisesta varhaiskasvatuksesta irti ne kaikki hyödyt, jotka siellä ovat? Ja taas toisinpäin, jos varhaiskasvatuksen resurssit ovat liian pienet ja työntekijät voivat huonosti, voiko inklusiivisesta toimintatavasta olla enemmän haittaa kuin hyötyä. Tämä olisi päätäjien tärkeää ottaa huomioon, kun suunnitellaan varhaiskasvatuksen toteuttamista Suomessa.

Tulosten pohjalta olen ollut sekä tyytyväinen että hämmentynyt. Hämmentynyt siitä, että varhaiskasvatuksessakin kaivataan kovasti asennemuutoksia ja maailmankuvan avautumista. Tyytyväinen siitä, kuinka paljon tällaisella koulutuksella voidaan näihin asioihin vaikuttaa ja kuinka suuri vaikutus tiedolla ja sen eteenpäin viemisellä on.

Opinnäytetyön julkaisun jälkeen yhteistyökumppanini on mahdollista pohtia ja kehittää antamaansa koulutusta vielä paremmaksi ja työelämän tarpeita vastaavaksi. Työ antaa työryhmälle tärkeää ja hyvin käytettävissä olevaa tietoa liittyen koulutuksiin ja niiden vaikutuksiin. Opinnäytetyö voi myös avata työryhmälle uusia koulutuksen aiheita sekä kehittämisen kohteita. Tämän lisäksi tämä opinnäytetyö voi virittää muissa toimijoissa tarpeita, kehittämiskohteita sekä uusia tutkimuksen aiheita.

Opinnäytetyön aiheen tärkeyden ja ajankohtaisuuden vuoksi olisi sitä tärkeää tutkia lisää myös jatkossa. Jatkossa olisi kiinnostavaa tietää, kuinka tällainen koulutus koetaan esimerkiksi kouluissa, joissa yhteistyö vanhemman ja opettajan välillä ei ole niin tiivistä kuin varhaiskasvatuksessa. Dataa olisi kiinnostavaa saada samalla tavalla toteutetusta tutkimuksesta heti koulutuksen jälkeen ja noin 1–2 vuoden päästä koulutuksen saamisesta. Myös juuri tämän koulutuksen yhteiskunnallisista vaikutuksista olisi erittäin mielenkiintoista saada lisää tietoa. Mielestäni olisi tärkeää ottaa tarkasteluun myös se, että kuinka inklusiota toteutetaan varhaiskasvatuksessa ja kouluissa ja millä tavoin kunnat toiminnallaan tukevat inklusion pääajatusta ja sen hyödyntämistä. Myös näkökulmia siitä, kuinka kuntien tapaa toteuttaa inklusiivisia palveluita valvotaan, olisi mielenkiintoista tarkastella. Mielestäni tärkeää olisi tutkia lisää myös sitä millä tavoin inklusio ja inklusiiviset palvelut koetaan ammattilaisten mielestä. Laajempaan teemaan pakolaisuuden vaikutuksista vastaanottavaan yhteiskuntaan olisi tärkeää saada lisää tutkimustietoa, vaikka tätä tietoa jo jonkin verran onkin. Tällä tavoin olisi mahdollista kehittää myös pakolaisten vastaanottamista, kotouttamista ja näihin liittyviä ”sudenkuoppia” sekä lisätä tietoutta pakolaisuudesta ja sen erityisyydestä. Tämä olisi erittäin tärkeää, koska tämän opinnäytetyön perusteella tieto lisää ymmärrystä.

LÄHTEET

- Barlett, J., & Steber, K. (2019). How to implement traumainformed care to build resilience to childhood trauma. *Child Trends, 25*(7).
DOI:10.13140/RG.2.2.11496.01284
- Castaneda, A., Mäki-Opas, J., Jokela, S., Kivi, N., Lähteenmäki, M., Miettinen, T., Nieminen, S., & Santalahti, P. (2018). Pakolaisten mielenterveyden tukeminen Suomessa. PALOMA-käsikirja. Terveysten ja hyvinvoinninlaitos. Ohjaus 5/2018. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136193/7.8.PALOMA_KA%cc%88SI-KIRJA_WEB.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Castaneda, A., Schubert, C., Lehtisalo, R., Pakaslahti, A., Halla, T., Mölsä, M., & Suvisaari, J. (2012). Mielenterveys. Teoksessa A. Castaneda, S. Rask, P. Koponen, M. Mölsä, & S. Koskinen (toim.) *Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi – Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos*. Raportti 61/2012. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90907/THL_RAP2012_061_verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Cherrington, S., & Green, V. (2010). *Delving Into Diversity: An International Exploration of Issues of Diversity in Education*. Nova Science Publishers, Inc.
- Diakonissalaitos. (i.a.). Psykotraumatologian keskus, Lasten ja nuorten toiminta. Saatavilla 20.04.2021 <https://www.hdl.fi/tukea-ja-toimintaa/maahanmuuttajille/psykotraumatologian-keskus/lasten-ja-nuorten-toiminta/>
- Eerola-Pennanen, P., & Turja, L. (2017). Yhdenvertaisuus ja moninaisuus. Teoksessa M. Koivula (toim.), A. Siippainen (toim.), & P. Eerola-Pennanen (toim.), *Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. Vastapaino: Tampere.
- Erucar, S., Maltby, J., & Vostanis, P. (2018). Mental health problems of Syrian refugee children: the role of parental factors. *European Child & Adolescent Psychiatry, 27*(4), 401–409.
<https://doi.org/10.1007/s00787-017-1101-0>

- Florian, L., & Black-Hawkins, K. (2011). Exploring inclusive pedagogy. *British Educational Research Journal*, 37(5), 813–828.
- Gadeberg, A. K., Montgomery, E., Frederiksen, H. W., & Norredam, M. (2017). Assessing trauma and mental health in refugee children and youth: a systematic review of validated screening and measurement tools. *European Journal of Public Health*, 27(3), 439–446.
<https://doi.org/10.1093/eurpub/ckx034>
- Gothóni, R. & Siirto, U. (2016). Johdanto: Pakolaisuus muuttuvassa maailmassa. Teoksessa R. Gothóni (toim.), & U. Siirto (toim.), *Pakolaisuudesta kotiin*. Gaudeamus.
- Hagman, S. (2017). ”Työ on varmasti vielä lapsenkengissä” Selvitys traumatisoituneiden pakolaislasten ja -nuorten hoidosta. Helsingin Diakonissalaitos. Saatavilla 12.11.2020 <https://www.hdl.fi/wp-content/uploads/2018/01/Helsingin-Diakonissalaitos-raportti-1-2017-Hagman.pdf>
- Hagman, S., Neste, M., Levander, M., Mäkinen-Halttunen, M., Rekonen, S., & Qvarnström-Obrey, A-C. (2018). Toivon taimia. Psykotraumatologian keskuksen Lasten ja nuorten toiminnan hankeraportti 2016–2018. Helsingin Diakonissalaitos. Saatavilla 23.3.2021 <https://s3-eu-central-1.amazonaws.com/evermade-hdl/wp-content/uploads/2018/11/27155003/Helsingin-Diakonissalaitos-raportti-Toivon-taimia-2018.pdf>
- Hedman, A. (2020). Traumainformoitu orientaatio kirkon auttamistyössä. Saatavilla 13.09.2021 <http://traumainformoitu.fi/>
- Helsingin Diakonissalaitos. (i.a). Psykotraumatologian keskus. Sodan traumatisoivat vaikutukset lapsen kehitykseen. [PowerPoint-diat].
- Hirsjärvi, S., & Hurme, H. (2015). Tutkimushaastattelu. Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Jensen, T. K., Skar, A. S., Andersson, E. S., & Birkeland, M. S. (2019). Long-term mental health in unaccompanied refugee minors: pre- and post-flight predictors. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 28(12), 1671–1682. <https://doi.org/10.1007/s00787-019-01340-6>

- Juhila, K. (2021). Teemoittelu. Teoksessa J. Vuori *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/teemoittelu/>
- Kandemir, H., Karataş, H., Çeri, V., Solmaz, F., Kandemir, S. B., & Solmaz, A. (2018). Prevalence of war-related adverse events, depression and anxiety among Syrian refugee children settled in Turkey. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 27(11), 1513–1517.
<https://doi.org/10.1007/s00787-018-1178-0>
- Kien, C., Sommer, I., Faustmann, A., Gibson, L., Schneider, M., Krczal, E., Jank, R., Klerings, I., Szelag, M., Kerschner, B., Brattström, P., & Gartlehner, G. (2019). Prevalence of mental disorders in young refugees and asylum seekers in European Countries: a systematic review. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 28(10), 1295–1310. <https://doi.org/10.1007/s00787-018-1215-z>
- Kivijärvi, T. (2020). Vieras- ja monikielisen lapsen ja perheen tukeminen. Teoksessa E. Hujala (toim.), & L. Turja (toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. PS-kustannus.
- L 301/2004. Ulkomaalaislaki 30.4.2004/301. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301>
- L 540/2018. Varhaiskasvatuslaki. 13.07.2018/540. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540>
- L 1386/2010. Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>
- Laakso, T. (2020). Uudet pakolaistilastot: Pakenemaan joutuneiden määrä on melkein kaksinkertaistunut vuosikymmenessä. Saatavilla 29.09.2021 <https://www.maailma.net/uutiset/uudet-pakolaistilastot-pakenemaan-joutuneiden-maara-on-melkein-kaksinkertaistunut>
- Lee, Y-J., & Recchia, S. (2016). Zooming In and Out: Exploring teacher competencies in inclusive early childhood classrooms. *Journal of Research in Childhood Education* 30(1), 1–14.
<https://doi.org/10.1080/02568543.2015.1105330>
- Maahanmuuttovirasto. (i.a.) Saatavilla 12.11.2020 https://migri.fi/sanasto#K_fi

- Milovancevic, M., Ispanovic, V., & Stupar, D. (2016). Lessons learned from the past on mental health care of refugee children in Serbia. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 25(6), 669–672.
<https://doi.org/10.1007/s00787-016-0827-4>
- Mitra, R., & Hodes, M. (2019). Prevention of psychological distress and promotion of resilience amongst unaccompanied refugee minors in resettlement countries. *Child: Care, Health & Development*, 45(2), 198–215. <https://doi.org/10.1111/cch.12640>
- Opetushallitus. (2018). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Saatavilla 3.3.2021 https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Pakolaisapu. (i.a.) Pakolaisuus Suomessa. Saatavilla 2.11.2020 <https://pakolaisapu.fi/pakolaisuus-suomessa/>
- Parhiala, P., & Raulo, S. (2016). Pakolaiset maailmamme kuvana. Teoksessa R. Gothóni (toim.), & U. Siirto (toim.), *Pakolaisuudesta kotiin*. Gaudeamus.
- Pihlaja, P., Pihlaja, P., & Neitola, M. (2017). *Varhaiserityiskasvatus muuttuvassa varhaiskasvatuksen kentässä*. Helsinki: Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seura.
- Pihlaja, P. (2009). Erityisen tuen käytännöt varhaiskasvatuksessa – näkökulmana inklusio. *Kasvatus* 49(2) 146–157. <http://elektra.helsinki.fi.anna.diak.fi:2048/se/k/0022-927-x/40/2/erityise.pdf>
- Poijula, S., (2016). *Lapsi ja kriisi Selviytymisen tukeminen*. Helsinki: Kirjapaja.
- Reavell, J., & Fazil, Q. (2017). The epidemiology of PTSD and depression in refugee minors who have resettled in developed countries. *Journal of mental health* 26(1), 74–83.
- Saaranen-Kauppinen, A., Puusniekka, A., Kuula, A., Rissanen, R., & Karvinen, I. (2012). Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV. Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja. Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto: Tampereen yliopisto. Saatavilla 30.03.2021
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/tietoarkisto/julkaisut/kvalimotv.pdf>
- Saloviita, T. (2006). Erityisopetus ja inklusio. *Kasvatus* 37(4) 326–342.
<http://elektra.helsinki.fi.anna.diak.fi:2048/se/k/0022-927-x/37/4/erityiso.pdf>

- Sarajärvi, A., & Tuomi, J. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. (2. uud. p.) Tammi.
- Sarvela, K., & Auvinen, E. (2020). *Yhteinen kieli. Traumatietoisuutta ihmisten kohtaamiseen*. Basam Books.
- Skogberg, N., Mustonen, K-L., Koponen, P., Tiittala, P., Lilja, E., Omar, A., Snellman, O., & Castaneda, A. (toim.). (2019). Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointi. Tutkimus Suomeen vuonna 2018 tulleista turvapaikanhakijoista. Terveysten ja hyvinvoinninlaitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138298/URN_ISBN_978-952-343-351-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Soodak, L. C. (2003). Classroom Management in Inclusive Settings. *Theory into Practice*. 42(4), 327–333. https://doi.org/10.1207/s15430421tip4204_10
- Syrjämäki, M., Pihlaja, P. & Sajaniemi, N.K. (2019). Enhancing Peer Interaction in Early Childhood Special Education: Chains of Children’s Initiatives, Adults’ Responses and Their Consequences in Play. *Early Childhood Educ J* 47, 559–570. <https://doi.org/10.1007/s10643-019-00952-6>
- Taherdoost, H. (2016). How to Design and Create an Effective Survey/Questionnaire; A Step by Step Guide. *International Journal of Academic Research in Management*. 5(4), 37–41. Saatavilla 2.11.2020. <https://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=002111069022103071097068081010114113121004004003091007005003121029093084075113027004102018053062028038116092104015029098108127102078006038028109001119015112105105107088044042007117097002019074113016081104120006097025030124080098123064026004067083087126&EXT=pdf>
- Tarvainen L. (2016). Pakolaispolitiikka ja lainsäädäntö pääpiirteittäin – näkökulmana haavoittuvuus. Teoksessa R. Gothóni (toim.), & U. Siirto (toim.), *Pakolaisuudesta kotiin*. Gaudeamus.
- Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. (2020). Varhaiskasvatus. Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus. Saatavilla 9.12.2020

<https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/maahanmuuttajien-mielenterveys/mielen-terveyden-tuki-palveluissa/varhaiskasvatus>

Traumaperäinen stressihäiriö. (2020). Käypä hoito -suositus. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin, Suomen Psykiatriyhdistys ry:n ja Suomen Lastenpsykiatriyhdistys ry:n asettama työryhmä.

<https://www.kaypahoito.fi/hoi50080>

Tuominen, H. (2019). ”Iso palapelihän se on”: inklusiivisen varhaiskasvatuksen johtaminen. [https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/63209/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-](https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/63209/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201903191893.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

[201903191893.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/63209/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201903191893.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK). (2019). Hyvä tieteellinen käytäntö.

Saatavilla 19.11.2020 <https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinen-kaytanta-htk>

Työ- ja elinkeinoministeriö. (2014). Kotouttaminen. Lapset ja nuoret. Saatavilla

25.02.2021. <https://kotouttaminen.fi/lapset-ja-nuoret>

Van der Kolk, B. A. (2003). The neurobiology of childhood trauma and abuse.

Child and Adolescent Psychiatric Clinics, 12(2), 293–317.

Vehkalahti, K. (2014). Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsingin yli-

opisto. Saatavilla 2.11.2020. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/305021/Kyselytutkimuksen-mittarit-ja-menetelmat-2019-Vehkalahti.pdf?sequence=1&isAllowed=yt>

Viitala, R. (2019). Inklusio ja inklusiivinen varhaiskasvatus. Teoksessa P. Pih-

laja (toim.) & R. Viitala (toim.) *Varhaiserityiskasvatus*. PS-kustannus.

Viitala, K. (2006). *Lasten yhteinen varhaiskasvatus: erityisestä moninaisuuteen*.

Tampere University Press. Saatavilla 13.11.2020. <https://www.e-libslibrary.com/book/951-44-6577-6>

Viljamaa, E., Juutinen, J., Estola, E., & Puroila, A-M. (2018.) Puhuvaksi puhu-

vien pariin. Kommunikaatiomaisema (inklusiivisessa) päiväkotiryhmässä. Teoksessa P. Granö, M. Hiltunen & T. Jokela. *Suhteessa maailmaan. Ympäristöt oppimisen avaajina*. (s. 251–268). Rovaniemi: Lapland University Press.

Vilkka, H. (2015). *Tutki ja kehitä*. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Vilka, H. (2007). *Tutki ja mittaa*. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi.
- Vilpas, P. (i.a.) Kvantitatiivinen tutkimus. Saatavilla 19.11.2020.
<https://users.metropolia.fi/~pervil/kvantsu/Moniste.pdf>
- Virkkula, E. (2020). Kansainvälisyys- ja monikulttuurisuusosaaminen opettajan työssä – kaksi opetusvideota. ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 90. <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2020111290046>.
- Välivaara, C. (2010.) Ihmeet tapahtuvat arjessa! Kiintymyssuhteissaan traumatisoituneiden lasten tukeminen varhaiskasvatuksessa. Pesäpuu ry. Saatavilla 26.04.2021. https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2018/03/traumatisoitunut_lapsi_varhaiskasvatuksessa.pdf
- 77/1968. Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus. Saatavilla 12.11.2020. https://finlex.fi/fi/sopimukset/sopiteksti/1968/19680077/19680077_2

LIITE 1 Kyselylomakkeen saatekirje

Hyvä varhaiskasvatuksen ammattilainen,

Olet osallistunut Psykotraumatologian keskuksen työryhmän järjestämään koulutukseen, joka on suunnattu inklusiiviseen varhaiskasvatukseen. Olemme kiinnostuneita saamaan tietoa siitä, millaista hyötyä koet saaneesi kyseisestä koulutuksesta. Haluaisimme myös tietää, miten olet hyödyntänyt koulutusta työssäsi ja miten kehittäisit koulutusta.

Vastaus toteutetaan Webropol kyselynä ja tämä takaa vastaajien anonymiteetin. Vastamiseen kuluu arvioidusti noin 5–10 minuuttia aikaa. Linkki kyselyyn on auki 28.01.2021-14.03.2021. Annan kyselystä mielelläni lisätietoja. Kyselystä saatu aineisto säilytetään sekä tuhotaan asianmukaisesti.

Pyydän Sinua ystävällisesti vastaamaan alla olevasta linkistä kyselyyn. Jos et ole osallistunut yllä mainittuun koulutukseen niin tämä viesti on sinulle aiheeton.

Kiitos ajastasi!

Linnea Mäkipää

YAMK-opiskelija DIAK

linnea.makipaa@student.diak.fi

LIITE 2 Kyselylomake

**Psykotraumatologian keskuksen lasten ja nuorten toiminnan
työryhmän järjestämän koulutuksen hyöty ja hyödynnettävyys**

1. Työkokemuksesi vuosina inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa

2. Milloin olet osallistunut Kidutettujen kuntoutuskeskuksen järjestämään koulutukseen?

- 2019
 2020

3. Arvioi alla olevat väitteet (1 täysin erimielä, 2 osittain erimielä, 3 en osaa sanoa, 4 osittain samaa mieltä, 5 täysin samaa mieltä)

	1	2	3	4	5
Koulutus oli hyödyllinen	☐	☐	☐	☐	☐
Koulutus vastasi odotuksiani	☐	☐	☐	☐	☐
Sain koulutuksesta teoreettista tietoa työni tueksi	☐	☐	☐	☐	☐
Koulutus oli kohdennettu työtäni hyödyttäväksi	☐	☐	☐	☐	☐
Koulutus edisti ammatillista osaamistani	☐	☐	☐	☐	☐
Koulutuksen aihepiirit olivat toimivia	☐	☐	☐	☐	☐
Koulutuksen toteutus oli toimiva	☐	☐	☐	☐	☐
Koulutus edisti valmiuksiani kohdata pakolaisperheitä	☐	☐	☐	☐	☐
Koulutus edisti valmiuksiani kohdata pakolaislapsia	☐	☐	☐	☐	☐
Suosittelisin koulutusta kollegoilleni	☐	☐	☐	☐	☐

4. Oletko käyttänyt koulutuksessa oppimiasi asioita työssäsi? Jos kyllä, miten?

5. Miten kehittäisit koulutusta, koulutusmateriaaleja sekä koulutuksen toteutusta?

LIITE 3 Teemahaastattelun runko

1. Taustatiedot
 - ammatti
 - rooli työryhmässä ja koulutusten järjestämisessä

2. Koulutuksen tavoite kouluttajan näkökulmasta

3. Koulutuksen hyöty kouluttajan näkökulmasta inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa
 - ammattilaisen hyöty
 - yksilön ja perheen hyöty
 - työyhteisön hyöty
 - yhteiskunnallinen hyöty

4. Koulutuksen pääviesti

5. Lopetus
 - lisättävää keskusteluun/jotain mitä vielä haluaisi korostaa

LIITE 4 Tiedote haastatteluun osallistuvalla

Hyvä vastaanottaja,

Olen Linnea Mäkipää ja opiskelen Diak-ammattikorkeakoulussa ylempää ammattikorkeakoulututkintoa linjalla Johtaminen ja yhteiskunnallisesti vaikuttavan palvelutuotannon kehittäminen. Teen opinnäytetyötäni yhteistyössä Diakonissalaitoksen Psykotraumatologian keskuksen lasten ja nuorten työryhmän kanssa.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää Psykotraumatologian keskuksen lasten ja nuorten toiminnan järjestämän traumapohjaisen koulutuksen ja tuottamien koulutusmateriaalien hyötyä, käyttöä sekä käytettävyyttä inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa. Tavoitteena on saada hyödyllistä tietoa koulutuksen ja koulutusmateriaalien hyödyistä ja käytöstä Psykotraumatologian keskuksen lasten ja nuorten työryhmälle, jotta heidän olisi mahdollista kehittää antamaansa koulutusta vastaamaan paremmin inklusiivisen varhaiskasvatuksen tarpeisiin.

Opinnäytetyö toteutetaan erilaisilla aineistonkeruu muodoilla. Aineistoa kerätään kyselytutkimuksen muodossa koulutuksen jo käyneiltä ammattilaisilta. Toinen aineistonkeruun muoto on teemahaastattelu, jossa tarkoituksena on keskustella ja selvittää millaista hyötyä koulutuksella on kouluttajien näkökulmasta yksilölle, ammattilaisille sekä yhteiskunnalle. Näin saan tietoa sekä koulutettujen että kouluttajien näkökulmista koulutukseen liittyen. Haastattelut toteutetaan koronatilanteen vuoksi etänä, esimerkiksi Teams-yhteydellä haastattelijan sekä haastateltavan yhdessä sopimana aikana.

Haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja sen voi keskeyttää missä vaiheessa prosessia tahansa. Ennen haastattelujen toteutumista toimitan sinulle tämän tiedotteen lisäksi suostumuslomakkeen haastatteluja ja keräämäni aineiston käyttöä varten. Nauhoitan haastattelut saadun aineiston säilyttämiseksi. Haastatteluissa keräämäni aineistoa käytetään vain minun opinnäytetyöni raportissa, aineisto säilytetään asianmukaisesti niin, että se on vain opinnäytetyöntekijän käytössä ja raportin valmistuttua aineisto hävitetään asianmukaisesti. Opinnäytetyöni raportti valmistuu syksyn 2021 aikana ja se julkaistaan vapaasti luettavaksi verkkoon Theseus-tietokantaan.

Annan tarvittaessa mielelläni lisätietoja opinnäytetyöstäni ja osallistumisesta haastatteluun!

Kiitos mielenkiinnostasi,
Linnea Mäkipää
linnea.makipaa@student.diak.fi

LIITE 5 Suostumus haastatteluun osallistuvalla

Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Tutkimuksen nimi: Traumapohjaisen koulutuksen hyöty ja käytettävyys inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa pakolaisperheiden kanssa toimiessa, YAMK opinnäytetyö

Tutkimuksen tekijä: Linnea Mäkipää, YAMK-opiskelija Diak-ammattikorkeakoulu

Tutkimuksen tarkoitus ja raportointi: Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää Psykotraumatologian keskuksen lasten ja nuorten toiminnan järjestämisen traumapohjaisen koulutuksen ja tuottamien koulutusmateriaalien hyötyä, käyttöä sekä käytettävyyttä inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa. Tavoitteena on saada hyödyllistä tietoa koulutuksen ja koulutusmateriaalien hyödyistä ja käytöstä Psykotraumatologian keskuksen lasten ja nuorten työryhmälle, jotta heidän olisi mahdollista kehittää antamaansa koulutusta vastaamaan paremmin inklusiivisen varhaiskasvatuksen tarpeisiin. Tässä opinnäytetyössä pyritään selvittämään sekä asiakkaan että kouluttajan näkökulmaa. Opinnäytetyön raportti valmistuu syksyllä 2021 ja se julkaistaan vapaasti verkossa Theseus-tietokannassa.

Minulle on selvitetty yllä mainitun tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät. Olen tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Olen myös tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen ei aiheuta minulle minkäänlaisia kustannuksia, henkilöllisyyteni jää vain tutkijan tietoon, minua koskevaa aineistoa käytetään vain kyseiseen tutkimukseen ja aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Suostun siihen, että minua haastatellaan sekä haastattelu nauhoitetaan. Antamani tietoja käytetään vain kyseisen tutkimuksen tarpeisiin.

Voin halutessani keskeyttää tutkimukseen osallistumisen milloin tahansa ilman, että minun täytyy perustella keskeyttämistäni tai että se vaikuttaa minun työsuhteeseeni.

Päiväys

Tutkittavan allekirjoitus ja nimenselvennys

LIITE 6 Kyselyn, palautteiden sekä haastatteluiden teemoittelu

Kysely		
Alaluokka	Yläluokka	Kokoava luokka
Käytännön vinkit	Käytännön osaaminen ja vinkit käytäntöön	Tiedon saanti ja sen hyödyntäminen käytännön työssä
Osaaminen työken-tällä	Käytännön osaaminen ja vinkit käytäntöön	Tiedon saanti ja sen hyödyntäminen käytännön työssä
Näkökulmien laajentuminen	Uusi tieto ja uudet näkökulmat	Tiedon saanti ja sen hyödyntäminen käytännön työssä
Uusi tieto	Uusi tieto ja uudet näkökulmat	Tiedon saanti ja sen hyödyntäminen käytännön työssä

Palautteet			
Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka	Kokoava luokka
Ajan vähäisyys	Koulutuksen sisältö	Koulutustilaisuudet	Tiedon saanti ja sen käyttäminen
Teoriaosuus ja luennoitsijat	Koulutuksen sisältö	Koulutustilaisuudet	Tiedon saanti ja sen käyttäminen
Työpajat ja käytännön oppi	Käytännön työ	Käytännön työ ja tiedon saanti	Tiedon saanti ja sen käyttäminen
Konkretia	Käytännön työ	Käytännön työ ja tiedon saanti	Tiedon saanti ja sen käyttäminen
Tiedon jakaminen	Tiedon saanti ja jakaminen	Käytännön työ ja tiedon saanti	Tiedon saanti ja sen käyttäminen
Uusi tieto ja uudet näkökulmat	Tiedon saanti ja jakaminen	Käytännön työ ja tiedon saanti	Tiedon saanti ja sen käyttäminen

Haastattelut			
Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka	Kokoava luokka
Työpajat	Työpajatyöskentely ja kokemusasiantuntijat	Koulutus	Pakolaisuuden haasteiden kohtaaminen sekä varhaiskasvatuksessa että yhteiskunnassa
Kokemusasiantuntijat	Työpajatyöskentely ja kokemusasiantuntijat	Koulutus	Pakolaisuuden haasteiden kohtaaminen sekä varhaiskasvatuksessa että yhteiskunnassa
Koulutus	Luentomallinen koulutus	Koulutus	Pakolaisuuden haasteiden kohtaaminen sekä varhaiskasvatuksessa että yhteiskunnassa
Aika	Tulevaisuuteen suuntautuminen ajan kanssa	Trauma	Pakolaisuuden haasteiden kohtaaminen sekä varhaiskasvatuksessa että yhteiskunnassa
Eteenpäin meneminen	Tulevaisuuteen suuntautuminen ajan kanssa	Trauma	Pakolaisuuden haasteiden kohtaaminen sekä varhaiskasvatuksessa että yhteiskunnassa
Traumatyöskentely	Tietoisuus traumaista	Trauma	Pakolaisuuden haasteiden kohtaaminen sekä

			varhaiskasvatuksessa että yhteiskunnassa
Trauman siirtyminen, ylisukupolviset traumat	Tietoisuus traumoista	Trauma	Pakolaisuuden haasteiden kohtaaminen sekä varhaiskasvatuksessa että yhteiskunnassa
Trauman oireiden tunnistaminen	Tietoisuus traumoista	Trauma	Pakolaisuuden haasteiden kohtaaminen sekä varhaiskasvatuksessa että yhteiskunnassa
Eloonjäämisvietti	Tietoisuus traumoista	Trauma	Pakolaisuuden haasteiden kohtaaminen sekä varhaiskasvatuksessa että yhteiskunnassa
Trauman vaikutukset	Tietoisuus traumoista	Trauma	Pakolaisuuden haasteiden kohtaaminen sekä varhaiskasvatuksessa että yhteiskunnassa
Traumatietoisuuden lisääntyminen	Tietoisuus traumoista	Trauma	Pakolaisuuden haasteiden kohtaaminen sekä varhaiskasvatuksessa että yhteiskunnassa
Näkökulmien laajentuminen	Näkökulmat ja uudet ajatukset	Tieto, ymmärrys ja asenteet	Pakolaisuuden haasteiden kohtaaminen sekä varhaiskasvatuksessa että yhteiskunnassa
Uudet tavat ajatella	Näkökulmat ja uudet ajatukset	Tieto, ymmärrys ja asenteet	Pakolaisuuden haasteiden kohtaaminen sekä varhaiskasvatuksessa että yhteiskunnassa
Asioiden ja tilanteiden laittaminen kontekstiin	Näkökulmat ja uudet ajatukset	Tieto, ymmärrys ja asenteet	Pakolaisuuden haasteiden kohtaaminen sekä varhaiskasvatuksessa että yhteiskunnassa
Asennemuutokset	Asenteet	Tieto, ymmärrys ja asenteet	Pakolaisuuden haasteiden kohtaaminen sekä varhaiskasvatuksessa että yhteiskunnassa
Ymmärryksen lisääntyminen	Asenteet	Tieto, ymmärrys ja asenteet	Pakolaisuuden haasteiden kohtaaminen sekä varhaiskasvatuksessa että yhteiskunnassa
Pakolaisuus	Pakolaisuus ja perhe	Pakolaisuus	Pakolaisuuden haasteiden kohtaaminen sekä varhaiskasvatuksessa että yhteiskunnassa
Perhe	Pakolaisuus ja perhe	Pakolaisuus	Pakolaisuuden haasteiden kohtaaminen sekä varhaiskasvatuksessa että yhteiskunnassa
Lapsi	Pakolaisuus ja perhe	Pakolaisuus	Pakolaisuuden haasteiden kohtaaminen sekä varhaiskasvatuksessa että yhteiskunnassa
Dialogi	Vuorovaikutus	Yhteistyö, kohtaaminen ja vuorovaikutus	Pakolaisuuden haasteiden kohtaaminen sekä varhaiskasvatuksessa että yhteiskunnassa
Tuen tarpeiden tunnistaminen	Vuorovaikutus	Yhteistyö, kohtaaminen ja vuorovaikutus	Pakolaisuuden haasteiden kohtaaminen sekä

			varhaiskasvatuksessa että yhteiskunnassa
Yhteistyö	Kohtaaminen ja yhteistyö	Yhteistyö, kohtaaminen ja vuorovaikutus	Pakolaisuuden haasteiden kohtaaminen sekä varhaiskasvatuksessa että yhteiskunnassa
Kohtaaminen	Kohtaaminen ja yhteistyö	Yhteistyö, kohtaaminen ja vuorovaikutus	Pakolaisuuden haasteiden kohtaaminen sekä varhaiskasvatuksessa että yhteiskunnassa
Varhaiskasvatus	Varhaiskasvatus ja sen rooli	Varhaiskasvatus ja sen henkilökunta	Pakolaisuuden haasteiden kohtaaminen sekä varhaiskasvatuksessa että yhteiskunnassa
Sovinto/sovittelu	Varhaiskasvatus ja sen rooli	Varhaiskasvatus ja sen henkilökunta	Pakolaisuuden haasteiden kohtaaminen sekä varhaiskasvatuksessa että yhteiskunnassa
Inhimillisyys varhaiskasvatuksessa	Varhaiskasvatus ja sen rooli	Varhaiskasvatus ja sen henkilökunta	Pakolaisuuden haasteiden kohtaaminen sekä varhaiskasvatuksessa että yhteiskunnassa
Henkilöstö	Henkilöstö ja sen jaksaminen	Varhaiskasvatus ja sen henkilökunta	Pakolaisuuden haasteiden kohtaaminen sekä varhaiskasvatuksessa että yhteiskunnassa
Työntekijöiden jaksaminen	Henkilöstö ja sen jaksaminen	Varhaiskasvatus ja sen henkilökunta	Pakolaisuuden haasteiden kohtaaminen sekä varhaiskasvatuksessa että yhteiskunnassa
Yhteiskunnan ja rakenteiden muutos	Yhteiskunnalliset vaihtokutukset	Yhteiskunta ja rakenteet	Pakolaisuuden haasteiden kohtaaminen sekä varhaiskasvatuksessa että yhteiskunnassa